Γλώσσα Ε΄ Δημοτικού
Της γλώσσας ρόδι και ροδάνι

α΄ τεύχος

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΑΡΧΙΚΗΣ ΕΚΔΟΣΗΣ

ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ	**Άννα Ιορδανίδου,** *Αναπληρώτρια Καθηγήτρια του Πανεπιστημίου Πατρών* **Αναστασία Αναστασοπούλου,** *Εκπαιδευτικός* **Ιωάννης Γαλανόπουλος,** *Εκπαιδευτικός* **Ιωάννης Δρυς,** *Εκπαιδευτικός* **Άννα Κόπτα,** *Εκπαιδευτικός* **Πέτρος Χαλικιάς,** *Εκπαιδευτικός*
ΚΡΙΤΕΣ-ΑΞΙΟΛΟΓΗΤΕΣ	**Αθανάσιος Τριλιανός,** *Καθηγητής του Πανεπιστημίου Αθηνών* **Αθανάσιος Γιαννίκας,** *Σχολικός σύμβουλος* **Ιωάννης Ντελής-Σμυρίλιος,** *Εκπαιδευτικός*
ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΗΣΗ	**Γιώργος Πισκοπάνης,** *Σκιτσογράφος-Εικονογράφος*
ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ	**Παναγιώτα Χατζηθεοχάρους,** *Φιλόλογος*
ΥΠΕΥΘΥΝΟΙ ΤΟΥ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ ΚΑΤΑ ΤΗ ΣΥΓΓΡΑΦΗ	**Πέτρος Μπερερής,** *Σύμβουλος του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου* **Χρήστος Παπαρίζος,** *Σύμβουλος του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου*
ΥΠΕΥΘΥΝΗ ΤΟΥ ΥΠΟΕΡΓΟΥ	**Πηνελόπη Παπαϊωάννου,** *Φιλόλογος*
ΕΞΩΦΥΛΛΟ	**Στέφανος Δασκαλάκης,** *Εικαστικός καλλιτέχνης*
ΠΡΟΕΚΤΥΠΩΤΙΚΕΣ ΕΡΓΑΣΙΕΣ	**ACCESS ΓΡΑΦΙΚΕΣ ΤΕΧΝΕΣ Α.Ε.**

Γ΄ Κ.Π.Σ. / **ΕΠΕΑΕΚ ΙΙ** / **Ενέργεια 2.2.1** / Κατηγορία Πράξεων 2.2.1.α:
«Αναμόρφωση των προγραμμάτων σπουδών και συγγραφή νέων εκπαιδευτικών πακέτων»

ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ
Μιχάλης Αγ. Παπαδόπουλος
Ομότιμος Καθηγητής του Α.Π.Θ.
Πρόεδρος του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου

Πράξη με τίτλο: «Συγγραφή νέων βιβλίων και παραγωγή υποστηρικτικού εκπαιδευτικού υλικού με βάση το ΔΕΠΠΣ και τα ΑΠΣ για το Δημοτικό και το Νηπιαγωγείο»

Επιστημονικός Υπεύθυνος Έργου
Γεώργιος Τύπας
Μόνιμος Πάρεδρος του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου

Αναπληρωτής Επιστημονικός Υπεύθυνος Έργου
Γεώργιος Οικονόμου
Μόνιμος Πάρεδρος του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου

Έργο συγχρηματοδοτούμενο 75% από το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο και 25% από εθνικούς πόρους.

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΕΠΑΝΕΚΔΟΣΗΣ

Η επανέκδοση του παρόντος βιβλίου πραγματοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Τεχνολογίας Υπολογιστών & Εκδόσεων «Διόφαντος» μέσω ψηφιακής μακέτας, η οποία δημιουργήθηκε με χρηματοδότηση από το ΕΣΠΑ / ΕΠ «Εκπαίδευση & Διά Βίου Μάθηση» / Πράξη «ΣΤΗΡΙΖΩ».

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο
ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ, ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ
Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης
ΕΣΠΑ 2007-2013
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Οι διορθώσεις πραγματοποιήθηκαν κατόπιν έγκρισης του Δ.Σ. του Ινστιτούτου Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΕΡΕΥΝΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

Αναστασία Αναστασοπούλου Ιωάννης Γαλανόπουλος Ιωάννης Δρυς
Άννα Ιορδανίδου Άννα Κόπτα Πέτρος Χαλικιάς

ΑΝΑΔΟΧΟΣ ΣΥΓΓΡΑΦΗΣ: ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΑΤΑΚΗ

Η συγγραφή και η επιστημονική επιμέλεια του βιβλίου πραγματοποιήθηκε
υπό την αιγίδα του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου

Γλώσσα Ε΄ Δημοτικού
Της γλώσσας ρόδι και ροδάνι

α΄ τεύχος

ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑΣ ΥΠΟΛΟΓΙΣΤΩΝ ΚΑΙ ΕΚΔΟΣΕΩΝ «ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ»

Περιεχόμενα

ΕΝΟΤΗΤΑ 1
Ο φίλος μας το περιβάλλον 7

ΕΝΟΤΗΤΑ 2
Η ζωή στην πόλη 23

ΕΝΟΤΗΤΑ 3
28η Οκτωβρίου 41

ΕΝΟΤΗΤΑ 4
Τα ζώα που ζουν κοντά μας 49

ΕΝΟΤΗΤΑ 5
17η Νοέμβρη 65

ΕΝΟΤΗΤΑ 6
Οι φίλοι μας, οι φίλες μας 71

Ενότητα 1

- Αφηγούμαστε ιστορίες
- Περιγράφουμε γεγονότα
- Χρησιμοποιούμε σωστά τους χρόνους των ρημάτων
- Χρησιμοποιούμε επιρρήματα, προθέσεις, προτάσεις που φανερώνουν χρόνο

1

Ο φίλος μας το δάσος

Ο χρόνος κυλούσε παράξενα στο δάσος. Θρόιζε μαζί με τα πράσινα φύλλα της άνοιξης ή έπεφτε αργά μαζί με τις νιφάδες του χιονιού. Έσταζε από τα κλαδιά μαζί με τις σταγόνες της φθινοπωρινής βροχής ή χόρευε σαν διαμαντόσκονη στις ακτίδες του καλοκαιριάτικου ήλιου. Κυλούσε μαζί με τη ζωή και γινόταν ένα μ' αυτή.

Υπήρχαν πλάσματα στο δάσος σαν τα Εφήμερα, τα μικρά έντομα που φτερούγιζαν πάνω από τα ρυάκια τον Μάη και που ζούσαν μονάχα μια μέρα. Ήταν περίεργο όταν σκεφτόσουν πως μόλις και προλάβαιναν να δουν μια δεύτερη ανατολή, αν το προλάβαιναν κι αυτό. Υπήρχαν άλλα ζωάκια που ζούσαν πολλά ή λίγα καλοκαίρια και χειμώνες. Και τέλος, υπήρχαν οι πράσινοι γίγαντες, τα δέντρα, που κανένας δεν ήξερε πόσο ζούσαν. Τα ίδια το ήξεραν, αλλά τα δέντρα ένιωθαν τόσο διαφορετικά τον χρόνο!

Τα μικρά Εφήμερα όμως ζούσαν με τον τρόπο τους σε μία μέρα όσο ζούσαν τα δέντρα σε εκατοντάδες χρόνια. Μόνο ο ήλιος μετρούσε τη ζωή με αυγές και δειλινά. Τα πλάσματα του δάσους ήξεραν μόνο ότι ζούσαν μια ολόκληρη ζωή, και το τι μετρούσε ο ήλιος δεν είχε καμιά σημασία. Έτσι κι αλλιώς, ο ήλιος έλαμπε για όλα.

Το πόσο καιρό έμεινε ο Πορκιουπίνος, ο σκαντζόχοιρος, με τον Τιμ, τον σκίουρο, είναι ένα ερώτημα που μπορεί να ενδιέφερε μόνο τους ανθρώπους, αλλά οι άνθρωποι δεν ανήκαν στον κόσμο του δάσους. Τα πλάσματα που ζούσαν εκεί δεν ήξεραν τα ρολόγια, αλλά, κι αν ακόμη τα ήξεραν, είναι σίγουρο ότι δε θα ενδιαφέρονταν γι' αυτά.

Υπήρχε η ώρα του φαγητού και η ώρα του ύπνου. Υπήρχε η ώρα που έκανε κρύο, ζέστη, που είχε βροχή ή αέρα. Και κάποτε έφτανε η ώρα που το κάθε πλάσμα χανόταν και οι γείτονές του δεν το ξανάβλεπαν ποτέ. Όλα αυτά ήταν φυσικά. Αλλά ο χρόνος που ξέρουν τα ρολόγια ήταν κάτι αφύσικο για το δάσος.

Γιώργος Μπόντης, *Λαμπερά αγκάθια*, εκδ. Πατάκη, Αθήνα, 2004

1. Ποια πλάσματα του δάσους συναντάμε μέσα στο κείμενο; Σε ποιες κατηγορίες χωρίζει τα πλάσματα του δάσους ο συγγραφέας ανάλογα με το πόσο ζουν; Συμπληρώστε τον παρακάτω πίνακα:

Ο χρόνος

Όταν θέλουμε να δείξουμε στη γλώσσα μας πότε γίνεται κάτι, χρησιμοποιούμε πολλούς τρόπους.

▲ τους χρόνους των ρημάτων:

ΠΑΡΕΛΘΟΝ	ΠΑΡΟΝ	ΜΕΛΛΟΝ
Παρατατικός **έγραφα**	Ενεστώτας **γράφω**	Εξακολουθητικός μέλλοντας **θα γράφω**
Αόριστος **έγραψα**	Παρακείμενος **έχω γράψει**	Συνοπτικός μέλλοντας **θα γράψω**
Υπερσυντέλικος **είχα γράψει**		Συντελεσμένος μέλλοντας **θα έχω γράψει**

▲ επιρρήματα:
νωρίς, αργά, τώρα, ύστερα κτλ.

▲ φράσεις με προθέσεις:
σε λίγο, από καιρό, κατά το απόγευμα κτλ.

▲ χρονικές προτάσεις:
μόλις φτάσω..., πριν φύγω..., αφού έρθω... κτλ.

2. Βρείτε τις λέξεις, τις φράσεις και τις προτάσεις του κειμένου που φανερώνουν χρόνο και συμπληρώστε τον παρακάτω πίνακα:

Επιρρήματα	Φράσεις με προθέσεις	Χρονικές προτάσεις

3. Κλείστε τα μάτια και φανταστείτε ότι είστε μέσα σ' ένα δάσος. Ποια φυτά και ποια ζώα υπάρχουν μέσα σ' αυτό; Διαλέξτε τους «ήρωές» σας, όπως ο Πορκιουπίνος και ο Τιμ στο κείμενο που διαβάσατε. Σκεφτείτε μια ιστορία. Για παράδειγμα, μια πυρκαγιά ξεσπάει και απειλεί το δάσος ή μια όξινη βροχή αρχίζει να πέφτει ή κάποιοι παράνομοι ξυλοκόποι κόβουν δέντρα. Τι θα κάνουν οι ήρωες της ιστορίας και τα άλλα πλάσματα του δάσους; Ο παρακάτω πίνακας θα σας βοηθήσει:

- Πού γίνονται τα γεγονότα;
- Πότε; (Στις φανταστικές ιστορίες και στα παραμύθια ξεκινάμε συνήθως με τη φράση «Μια φορά κι έναν καιρό...».)
- Ποιοι είναι οι ήρωες; (Μπορεί να είναι άνθρωποι, φυτά, ζώα κτλ.)
- Ποιο πρόβλημα αντιμετώπισαν;
- Ποια λύση έδωσαν;

Χρησιμοποιήστε τις λέξεις, τις φράσεις και τις προτάσεις που βρήκατε και που φανερώνουν χρόνο.

4. Στο κείμενο τα περισσότερα ρήματα βρίσκονται στον παρατατικό. Μπορούμε να κάνουμε την αφήγηση πιο ζωντανή βάζοντας τα ρήματα στον ενεστώτα, σαν να συμβαίνουν τα γεγονότα την ίδια στιγμή που μιλάει γι' αυτά ο αφηγητής. Συνεχίστε:

Ο χρόνος **κυλάει** παράξενα .....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

1

Η φίλη μας η θάλασσα

άρθρο εφημερίδας:

Μεγάλη οικολογική καταστροφή στις ακτές της βόρειας Ισπανίας προκάλεσε η διαρροή πετρελαίου από το δεξαμενόπλοιο «Πρεστίζ», η οποία και συνεχίζεται.

Για μία από τις μεγαλύτερες οικολογικές καταστροφές της πρόσφατης ιστορίας κάνουν λόγο οι επιστήμονες, καθώς η διαρροή πετρελαίου συνεχίζεται. Ειδικοί επιστήμονες και τεχνικοί που πραγματοποιούν εναέριες περιπολίες είδαν μια νέα πετρελαιοκηλίδα μήκους τριών χιλιομέτρων και πλάτους ενός, ενώ διάσπαρτες κηλίδες ρυπαίνουν από την περασμένη Τετάρτη τις ισπανικές ακτές. Κοντά στο δεξαμενόπλοιο υπάρχει ακόμα μια πετρελαιοκηλίδα μήκους πέντε χιλιομέτρων. Ισπανοί αξιωματούχοι αναφέρουν ότι από τους 4.000 τόνους αργού πετρελαίου έχουν μολυνθεί 35 χιλιόμετρα ακτών, αλλά ενώσεις αλιέων κάνουν λόγο για 200 χιλιόμετρα.

Γίνονται μεγάλες προσπάθειες για να μη συνεχιστεί η καταστροφή, καθώς το πλοίο μεταφέρει πάνω από 70.000 τόνους πετρελαίου. Ο καπετάνιος του «Πρεστίζ» κρατείται στην Ισπανία κατηγορούμενος για καταστροφή του περιβάλλοντος.

Το δεξαμενόπλοιο είναι 26 ετών και έχει μονό τοίχωμα. Σύμφωνα με κανονισμό της Ευρωπαϊκής Ένωσης προβλέπεται σταδιακή κατάργηση των πλοίων αυτών.

εφημερίδα *Ελευθεροτυπία*, 19/11/02 (διασκευή)

άρθρο στο διαδίκτυο:

Πυρετώδεις προσπάθειες για να περιοριστεί η τεράστια καταστροφή του περιβάλλοντος στην Ισπανία μετά τη βύθιση του δεξαμενόπλοιου «Πρεστίζ» στα ανοικτά των βορειοδυτικών ακτών της βρίσκονται σε εξέλιξη από την Τετάρτη με την τοποθέτηση πλωτών φραγμάτων, προκειμένου να προστατευτούν από τις πετρελαιοκηλίδες οι ακτές της Γαλικίας, όπου χιλιάδες θαλασσοπούλια αργοπεθαίνουν βουτηγμένα στο πετρέλαιο.

Το δεξαμενόπλοιο βυθίστηκε το απόγευμα της Τρίτης 12 Νοεμβρίου στα ανοικτά των βορειοδυτικών ακτών της Ισπανίας, αφού το πρωί της ίδιας μέρας έσπασε στα δύο σε απόσταση 250 χιλιομέτρων από τις ακτές της Γαλικίας.

Η κινητοποίηση της ισπανικής και της πορτογαλικής κυβέρνησης για τον περιορισμό της ρύπανσης και τον καθαρισμό των ακτών είναι πολύ μεγάλη, ωστόσο εκφράζονται φόβοι ότι οι προσπάθειες δε θα πετύχουν, καθώς το «Πρεστίζ» μετέφερε συνολικά 77.000 τόνους αργού πετρελαίου και τουλάχιστον 10.000 τόνοι έχουν ήδη χυθεί στη θάλασσα.

Οικολογικές οργανώσεις προειδοποιούν ότι η καταστροφή θα είναι πολύ μεγαλύτερη από αυτή στις ακτές της Αλάσκας τον Μάιο του 1989, όπου είχαν μολυνθεί 700 χιλιόμετρα ακτών.

www.flash.gr (διασκευή)

1. Διαβάστε προσεκτικά τα δύο άρθρα και απαντήστε:

- Τι συνέβη;
- Πού;
- Πότε;
- Ποια είναι τα αποτελέσματα, οι συνέπειες;
- Ποιος φταίει (ή τι φταίει) γι' αυτό που έγινε;
- Με ποιον τρόπο αντιμετωπίζεται το πρόβλημα;

Βρείτε σε έναν χάρτη της Ευρώπης την περιοχή όπου βυθίστηκε το «Πρεστίζ». Τι θα γινόταν αν φυσούσαν νότιοι ή νοτιοδυτικοί άνεμοι; Ποιες χώρες θα είχαν τότε πρόβλημα;

2. Γράψτε σε 10 σειρές τις βασικές πληροφορίες που μας δίνουν τα δύο κείμενα χρησιμοποιώντας χρόνους του παρελθόντος:

Το δεξαμενόπλοιο «Πρεστίζ», που μετέφερε .....

έσπασε στα δύο και .....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

3. Στα παραπάνω κείμενα συναντάμε τις φράσεις **οικολογικές καταστροφές** και **οικολογικές οργανώσεις**. Το επίθετο **οικολογικός** σχηματίζεται από το ουσιαστικό **οικολογία**, που περιέχει την αρχαία ελληνική λέξη **«οίκος»**, που σήμαινε «σπίτι», και το β΄ συνθετικό **-λογία** (από το «λόγος»). **Οικολογία** λοιπόν είναι η επιστήμη που ασχολείται με το «σπίτι» μας, το φυσικό περιβάλλον.

- Αντιστοιχίστε σωστά τις σύνθετες λέξεις με τα συνθετικά τους.
- Προσπαθήστε να δώσετε στο τετράδιό σας έναν δικό σας ορισμό για την καθεμία. Με τη βοήθεια του λεξικού σας δείτε τι καταφέρατε. Διορθώστε και γράψτε το σωστό όπου κάνατε λάθος.

Συνθετικά	Σύνθετη λέξη
οίκος + γένος	**οικόσημο**
οίκος + δομή	**οικοτεχνία**
οίκος + πεδίο	**οικοτροφείο**
οίκος + σήμα	**οικογένεια**
οίκος + τέχνη	**οικοσύστημα**
οίκος + σύστημα	**οικόπεδο**
οίκος + τρέφω	**οικοδέσποινα**
οίκος + δέσποινα	**οικοδόμος**

4. Η Παιδική HELMEPA* είναι μια οργάνωση για την προστασία των θαλασσών και των ακτών της Ελλάδας, λειτουργεί με την εθελοντική συμμετοχή παιδιών - μαθητών σχολείων και έχει «ήρωα» τον Γλάρο.

Ο Γλάρος δίνει το κεντρικό σύνθημα. Κι εσείς, σαν γνήσια γλαροπούλια, χωριστείτε σε ομάδες και δημιουργήστε συνθήματα για την προστασία της θάλασσας, των ακτών, των λιμνών και των ποταμών. Προσοχή στην ορθογραφία:

ΜΗ ΡΥΠΑΙΝΕΤ_____
ΔΕΝ ΕΠΙΤΡΕΠΕΤ_____ ΝΑ

ΜΗ ΡΥΠΑΙΝΕΤ_____
ΔΕΝ ΕΠΙΤΡΕΠΕΤ_____ ΝΑ

* www.helmepa.gr

1

Ο φίλος μας ο άνεμος

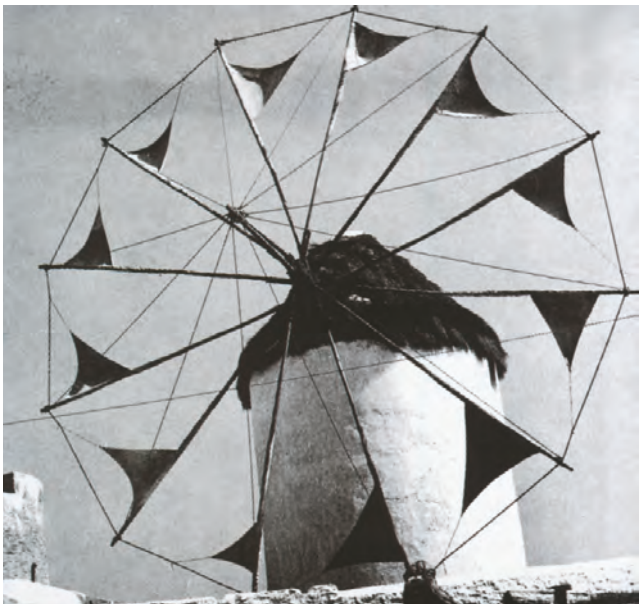

Παλαιότερα, όποιος πλησίαζε με πλοίο στις Κυκλάδες τα πρώτα κτίσματα που αντίκριζε ήταν τα εκκλησάκια και οι ανεμόμυλοι με τις φτερωτές τους, που ξεπρόβαλλαν κάτασπροι πάνω στα υψώματα. Οι νησιώτες αισθάνονταν ευλάβεια για τις εκκλησιές τους, όμως τα πιο αγαπητά τους κτίσματα ήταν οι ανεμόμυλοι.

Βγαίνοντας κάθε πρωί από τα σπίτια τους, έριχναν αυθόρμητα την πρώτη ματιά στη θάλασσα και τη δεύτερη στους ανεμόμυλους: «Αλέθουν οι μύλοι; Όλα καλά» σκέφτονταν.

Άνδρες και γυναίκες περνούσαν πολλές ώρες εκεί, ώσπου να ετοιμαστεί το αλεύρι τους. Έτσι, έγινε ο ανεμόμυλος ένα κοινωνικό κέντρο, όπου συζητούσαν τα προβλήματα και τα νέα του χωριού, αντάλλασσαν αστεία και πειράγματα, έκαναν ακόμα και προξενιά. Στη σκιά του ανεμόμυλου μαζεύονταν οι κοπέλες το απόγευμα με τα εργόχειρά τους και οι νέοι τα βράδια οργάνωναν γλέντια.

Συγκρίνοντας τον ανεμόμυλο με το καράβι, οι νησιώτες έδιναν την πρώτη θέση στον ανεμόμυλο, επειδή το καράβι δεν ταξίδευε με τις φουρτούνες και, μόλις συναντούσε κακοκαιρία, κατέφευγε σε λιμάνι. Αντίθετα, ο ανεμόμυλος, χτισμένος σε ανεμόδαρτη τοποθεσία, αντιμετώπιζε ανέμους και καταιγίδες.

Συγκρίνοντας επίσης τον μυλωνά με τον καπετάνιο, θαύμαζαν περισσότερο τον πρώτο: ο καπετάνιος οδηγούσε το σκάφος του πρίμα με τον αέρα*, ο μυλωνάς όμως ανέμιζε πάντα κόντρα* τα πανιά της φτερωτής. Οδηγώντας το πλοίο του σε λιμάνι, ο καπετάνιος ησύχαζε, γιατί δεν κινδύνευε πια. Ο μυλωνάς δεν ξέγνοιαζε ποτέ, ούτε μέρα ούτε νύχτα, είτε δούλευε ο ανεμόμυλος είτε όχι, γιατί οποιαδήποτε στιγμή μπορούσε να πάθει ζημιά από κακοκαιρία.

Ο καπετάνιος είχε το πλήρωμά του βοηθό και συμπαραστάτη σε κάθε δύσκολη περίπτωση, ενώ ο μυλωνάς κατάμονος πάλευε με τα ξεσπάσματα του καιρού.

Στις Κυκλάδες λειτούργησαν περισσότεροι από εξακόσιοι ανεμόμυλοι. Πρόκειται για αριθμό μοναδικό στον κόσμο. Ο ανεμόμυλος προσαρμόστηκε στις πατροπαράδοτες κατασκευαστικές συνήθειες του κάθε νησιού. Ο κυκλαδίτικος είχε πάντοτε έναν πέτρινο πύργο με στέγη από ξύλινο σκελετό και επένδυση από χόρτο και η κατασκευή του ήταν δύσκολη και πολυδάπανη, όσο και ενός μεγάλου ιστιοφόρου.

Ανεμόμυλοι, Εκπαιδευτικά προγράμματα Υπουργείου Πολιτισμού

---

* πρίμα με τον αέρα: έχοντας ευνοϊκό άνεμο

* κόντρα: αντίθετα στον αέρα

1. Αφού διαβάσετε προσεκτικά το κείμενο και παρατηρήσετε την εικόνα, περιγράψτε έναν κυκλαδίτικο ανεμόμυλο. Μπορείτε να βρείτε και άλλες πληροφορίες σε εγκυκλοπαίδειες. Πρέπει να αναφέρετε:

- Πού είναι χτισμένος.
- Πώς είναι (ποια εντύπωση δημιουργεί όπως τον αντικρίζουμε, ποια είναι τα γενικά χαρακτηριστικά της κατασκευής του, από τι υλικά είναι φτιαγμένος).
- Σε τι χρησίμευε (και αν χρησιμοποιείται και σήμερα).
- Πώς τον έβλεπαν οι κάτοικοι, πόσο σημαντικός ήταν για τη ζωή τους.
- Ποια συναισθήματα και σκέψεις μάς προκαλεί ο ανεμόμυλος.

2. Πώς μπορεί η ενέργεια του ανέμου, η **αιολική ενέργεια** (από τον Αίολο, τον αρχαίο θεό του ανέμου), να χρησιμοποιηθεί σήμερα για την παραγωγή ηλεκτρικού ρεύματος; Ανακαλύψτε στο παρακάτω σχήμα έναν σύγχρονο ανεμόμυλο και συγκρίνετέ τον με τον παραδοσιακό κυκλαδίτικο:

3. Υπογραμμίστε τις λέξεις και τις προτάσεις που φανερώνουν χρόνο και γράψτε τες στο τετράδιό σας βάζοντας σε ξεχωριστές κατηγορίες τα επιρρήματα και τις χρονικές προτάσεις.

4. Φανταστείτε ότι ζείτε εκατό χρόνια πριν από την εποχή μας και μιλάτε για τους ανεμόμυλους. Ποιες αλλαγές θα κάνατε στο κείμενο; Ποιος είναι ο βασικός χρόνος του ρήματος που χρησιμοποιούμε όταν περιγράφουμε κάτι που έγινε στο παρελθόν; Ξαναγράψτε τις τρεις πρώτες παραγράφους συνεχίζοντας στο τετράδιό σας:

Όποιος πλησιάζει με πλοίο στις Κυκλάδες τα πρώτα κτίσματα που αντικρίζει είναι τα εκκλησάκια και οι ανεμόμυλοι με τις φτερωτές τους, που .....

Συμπληρώστε για κάθε ρήμα που χρησιμοποιήσατε τον ακόλουθο πίνακα:

ΠΑΡΕΛΘΟΝ	ΠΑΡΟΝ	ΜΕΛΛΟΝ
Παρατατικός	Ενεστώτας	Εξακολουθητικός μέλλοντας
πλησίαζε	πλησιάζει	θα πλησιάζει

Αόριστος	Παρακείμενος	Συνοπτικός μέλλοντας
πλησίασε	έχει πλησιάσει	θα πλησιάσει

Υπερσυντέλικος		Συντελεσμένος μέλλοντας
είχε πλησιάσει		θα έχει πλησιάσει

5. Με τους μύλους συνδέθηκαν πολλές λαϊκές παραδόσεις και παροιμίες. Οι παροιμίες που ακολουθούν έχουν **μεταφορική σημασία**. Διαβάστε τες και γράψτε τι νομίζετε πως θέλει να πει η καθεμία:

- Πολλή βουή στον μύλο μας, μα τ' αλευράκι λίγο.
  ⇨[σημασία] .....
  .....
  .....
- Αν πας στον μύλο θα αλευρωθείς, κι αν πας στον καρβουνιάρη θα μουτζουρωθείς.
  ⇨[σημασία] .....
  .....
  .....
- Όποιος αέρας κι αν φυσά, ο μύλος πάντα αλέθει.
  ⇨[σημασία] .....
  .....
  .....
- Είναι ο καημός του μυλωνά να βάλει ρούχο μαύρο.
  ⇨[σημασία] .....
  .....
  .....
- Όλοι έχουν την έγνοια τους κι ο μυλωνάς τ' αυλάκι.
  ⇨[σημασία] .....
  .....
  .....
- Είναι σαν το σπυρί σιτάρι ανάμεσα στις μυλόπετρες.
  ⇨[σημασία] .....
  .....
  .....
- Ακριβός στα πίτουρα και φτηνός στ' αλεύρι.
  ⇨[σημασία] .....
  .....
  .....
- Τι το θες το προζύμι, αφού δεν ξέρεις να ζυμώσεις;
  ⇨[σημασία] .....
  .....
  .....

Μαθαίνω περισσότερα για το περιβάλλον

Αποστολή διάσωσης Πλανήτης Γη, Μια έκδοση της ατζέντας 21 για τα παιδιά, εκδ. Πατάκη, Αθήνα, 1995.

Ασλανίδης Άρης – Ζαφειρακίδης Γιώργος, *Το οικολογικό αλφαβητάρι*, εκδ. Πατάκη, Αθήνα, 2003.

Βαρελλά Αγγελική, *Φιλενάδα, φουντουκιά μου*, εκδ. Πατάκη, Αθήνα, 2002.

Βενιζέλου Λιλή, *Η θαλάσσια χελώνα*, εκδ. Άγκυρα, Αθήνα, 1996.

Γρηγοριάδου-Σουρέλη Γαλάτεια, *Εμένα με νοιάζει*, εκδ. Πατάκη, Αθήνα, 2002.

Εταιρεία για την προστασία και τη διαχείριση της άγριας ζωής και του φυσικού περιβάλλοντος, *Καφέ αρκούδα, «Αρκτούρος»,* εκδ. Ερευνητές, Αθήνα, 2000.

Καραγκούνη Αντιγόνη, *Εγώ η φώκια μοναχός*, εκδ. Ακρίτας, Αθήνα, 1996.

Κίπλινγκ Ράντγιαρντ, *Το βιβλίο της ζούγκλας*, μετάφρ. Μ. Καρακώστα, εκδ. Πατάκη, Αθήνα, 1999.

Κρεμέζη-Μαργαριτούλη Άννα, *Καρέττα*, εκδ. Ερευνητές, Αθήνα, 2000.

Κυρίτση-Τζιώτη Ιωάννα, *Η φώκια που τραγουδούσε*, εκδ. Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα, 2001.

Μικρή Εγκυκλοπαίδεια, εκδ. Άμμος, Αθήνα, 1996.

Μπάριτς Μάγια, *Το τραγούδι του ποταμού*, μετάφρ. Μ. Μαρτζούκου, εκδ. Πατάκη, Αθήνα, 2001.

Μπάτερφιλντ Μόιρα, *Αγαπώ τη φύση*, μετάφρ. Β. Παπαθανασοπούλου, εκδ. Καστανιώτη, Αθήνα, 1996.

Ποταμιάνος Θέμος, *Μυστικά της θάλασσας*, εκδ. Εστία, Αθήνα, 1987.

Σακελλαρίου Χάρης, *Μύθοι και περίεργα από τον κόσμο των φυτών*, εκδ. Εστία, Αθήνα, 2000.

Συγγραφική ομάδα εκπαιδευτηρίων «Ελληνογερμανική Αγωγή», *Προστατεύω το περιβάλλον – Ερευνώ και ανακαλύπτω*, ΟΕΔΒ, Αθήνα, 1999.

Σφήκας Γιώργος, *Βιότοποι της Ελλάδας*, εκδ. Πατάκη, Αθήνα, 2000.

Σφήκας Γιώργος, *Η φύση μας χτες και σήμερα*, εκδ. Πατάκη, Αθήνα, 1997.

Ψαραύτη Λίτσα, *Ανάσες και ψίθυροι του δάσους*, εκδ. Πατάκη, Αθήνα, 2002.

www.alkioni.gr
www.archelon.gr
www.arcturos.gr
www.greenpeace.gr
www.sppe.gr
www.wwf.gr

Ανθολόγιο: Γ. Μπόντης, *[Ο ασημένιος δρόμος]*, σελ. 30
Ε. Χωρεάνθη, *Η Ασπρούδα*, σελ. 34
Η. Βενέζης, *Η Χιονάτη της Πάρνηθας*, σελ. 37

Διορθώνω το γραπτό μου

Κάθε φορά που γράφω ένα κείμενο το ξαναδιαβάζω. Προσέχω όλα τα παρακάτω και διορθώνω όσα χρειάζεται. (Μπορεί να χρειαστεί να ξαναγράψω κάποια μέρη του κειμένου μου.)

1. Ποιος ήταν ο σκοπός μου; Τον πέτυχα; *(Συμβουλευτείτε τα σημεία που προτείνονται για ανάπτυξη **στην εκφώνηση της εργασίας παραγωγής γραπτού λόγου.**)*
2. Τι μου άρεσε περισσότερο απ' όσα έγραψα;
3. Τι θα μπορούσα να έχω γράψει καλύτερα; Πώς μπορώ να το γράψω τώρα;
4. Τι θα μπορούσα να γράψω ακόμα;
5. Θα καταλάβουν το κείμενο οι συμμαθητές μου;
6. Ποια σημεία θα τους αρέσουν περισσότερο και ποια λιγότερο;
7. Οργάνωσα το γραπτό μου σε παραγράφους;
8. Πώς είναι η ορθογραφία; Χρησιμοποίησα το λεξικό μου;
9. Χρησιμοποίησα σωστά τις τελείες και τα κόμματα;
10. Χρησιμοποίησα πολλές διαφορετικές λέξεις ή χρησιμοποίησα πολλές φορές τις ίδιες λέξεις;
11. Πώς είναι η εμφάνιση του γραπτού μου; Μπορεί να το διαβάσει κανείς εύκολα;

η ζωή στην πόλη

Ενότητα 2

φυλλάδιο ΑΤΤΙΚΟΥ ΜΕΤΡΟ

- Δίνουμε οδηγίες για να ζούμε καλύτερα στην πόλη και για να μετακινούμαστε σ' αυτή
- Ξεχωρίζουμε τις εγκλίσεις του ρήματος
- Χρησιμοποιούμε σωστά και κλίνουμε θηλυκά ουσιαστικά σε -ος και επίθετα σε -ης, -ης, -ες

2

Η γειτονιά της πόλης

Η παλιά γειτονιά

Έκλεισα τα μάτια μου. Και τότε έγινε κάτι υπέροχο: σιγά σιγά έσβησε το σημερινό Κολωνάκι. Το δικό μου Κολωνάκι, η δική μου Δεξαμενή, η συνοικία των παιδικών μου χρόνων είναι αθάνατη! Οι δρόμοι γεμίζουν **νεοκλασικά σπίτια**, **κάθε πόρτα κι ένας φίλος**! Οι περισσότεροι δρόμοι είναι **χωματόδρομοι**. Οι **πλανόδιοι πωλητές**: Ο ψαράς με το πανέρι στο κεφάλι: «Φρέσκα ψάρια, πάρτε φρέσκα ψάρια!». Ο γαλατάς, πρωί και σούρουπο, με τα γιαούρτια ισορροπημένα δεξιά και αριστερά πάνω στη μακριά βέργα: «Γιαούρτι προοοόβειο!». Ο παγοπώλης στα σκαλιά της Λουκιανού. Οι φωνές **των παιδιών που παίζουν ξένοιαστα στους δρόμους**, μέχρι να σκοτεινιάσει, μέχρι ν' ακουστεί η φωνή της μητέρας: «Φροσούλα, Αννούλα, ελάτε, τρώμε!...».

Άννα Δεϊμέζη-Καλιότσου, *Ξανθίππου 5*,
εκδ. Πατάκη, Αθήνα, 1999

η ζωή στην πόλη

1. Στο παραπάνω κείμενο διαβάζουμε την περιγραφή της ζωής σε μια συνοικία στο κέντρο της Αθήνας το 1930. Προσέχοντας τις μαυρισμένες λέξεις και φράσεις, μπορείτε να συζητήσετε για τις διαφορές που υπάρχουν με τη ζωή σε μια πόλη σήμερα. Συμβουλευτείτε τον πίνακα και σκεφτείτε και άλλες διαφορές που μπορεί να υπάρχουν. Τι νομίζετε; Τι σας αρέσει και τι δε σας αρέσει περισσότερο στη ζωή σε μια σύγχρονη πόλη;

άλλοτε	τώρα
νεοκλασικά σπίτια (μονοκατοικίες)	
κάθε πόρτα κι ένας φίλος	
χωματόδρομοι	
πλανόδιοι πωλητές	
τα παιδιά παίζουν στους δρόμους (δεν περνάνε αυτοκίνητα)	

2. Ο θόρυβος που χαρακτηρίζει τη ζωή στην πόλη στη γλώσσα της επιστήμης ονομάζεται **ηχορύπανση**. Στο παρακάτω κείμενο δίνονται οδηγίες για το τι πρέπει ή δεν πρέπει να κάνουμε για να αντιμετωπίσουμε την ηχορύπανση. Τα ρήματα που είναι μαυρισμένα μας λένε τι δεν πρέπει να κάνουμε. Μπορείτε να ξαναγράψετε το παρακάτω κείμενο με διαφορετικούς τρόπους, σύμφωνα με το παράδειγμα;

Μικρός οδηγός κατά της ηχορύπανσης

- **Μην ακούτε** μουσική με τον ήχο στη διαπασών.

  Να μην ακούτε μουσική με τον ήχο στη διαπασών.

  Δεν ακούμε μουσική με τον ήχο στη διαπασών.

- **Χαμηλώνετε** την ένταση του ήχου της τηλεόρασης. **Μη βλέπετε** τηλεόραση στο μπαλκόνι σας, γιατί ο θόρυβος ενοχλεί τους γείτονες. .....

  .....

  .....

  .....

  .....

  .....

- **Μη φωνάζετε** δυνατά όταν είστε σε χώρο με άλλους ανθρώπους.

  .....

  .....

- **Τηρείτε** τον κανονισμό για τις ώρες κοινής ησυχίας.

  .....

  .....

Όταν δίνουμε οδηγίες, μπορούμε να χρησιμοποιήσουμε: α) **οριστική ενεστώτα**, σαν να περιγράφουμε σε κάποιον τι να κάνει, και τότε πολύ ευγενικά του ζητάμε να το κάνει, και β) **εξακολουθητική** ή **συνοπτική προστακτική** ή **εξακολουθητική** ή **συνοπτική** ή **συντελεσμένη υποτακτική**, οπότε με άμεσο τρόπο τού λέμε τι να κάνει.

3. Αφού γράψετε τα κείμενά σας, τοποθετήστε στην κατάλληλη θέση τα ρήματα στον παρακάτω πίνακα:

Οριστική ενεστώτα	Εξακολουθητική προστακτική	Εξακολουθητική υποτακτική
δεν ακούμε		(να) μην ακούτε

Τι παρατηρείτε; Με ποια έγκλιση χρησιμοποιούμε το **δε(ν)** και με ποια το **μη(ν)**;

4. Ας θυμηθούμε ότι, ενώνοντας δύο λέξεις, μπορούμε να φτιάξουμε μια καινούρια σύνθετη λέξη. Μπορείτε να σχηματίσετε σύνθετες λέξεις με αυτές που σας δίνουμε παρακάτω και να γράψετε με απλά λόγια τη σημασία τους; Προσέξτε τις αλλαγές που χρειάζεται μερικές φορές να κάνουμε στη θέση του τόνου. Χρησιμοποιήστε το λεξικό σας:

α΄ συνθετικό	β΄ συνθετικό	σύνθετες λέξεις	και η σημασία της
ήχος	γράφω		
ήχος	μόνωση		
ήχος	χρώμα		
ήχος	μέτρο		
ήχος	λήπτης		

- Διαλέξτε από τις λέξεις που φτιάξατε αυτές που ταιριάζουν και συμπληρώστε το κείμενο:

Το στούντιο είναι ένας χώρος με πολύ καλή _____ για να μην ακούγονται ήχοι από το περιβάλλον την ώρα της _____. Ο _____ είναι υπεύθυνος για την εγγραφή του ήχου μιας τηλεοπτικής εκπομπής ή μιας κινηματογραφικής ταινίας αλλά και για να _____ έναν ψηφιακό δίσκο (σιντί) μουσικής προσέχοντας την ποιότητα του ήχου. Στη διάθεσή του έχει πολλά όργανα, όπως το _____, με το οποίο υπολογίζει το ύψος, την ένταση και τη διάρκεια του ήχου.

5. Χωριστείτε σε τρεις ομάδες. Βρείτε από το **Ανθολόγιο** τα ποιήματα: *Ο κορυδαλλός*, σελ. 83, *Τα βουνά*, σελ. 130, και *Οι γκιόνηδες*, σελ. 143. Απαγγείλτε τα και ηχογραφήστε τα. Μπορείτε να ηχογραφήσετε ήχους πουλιών ή άλλους ήχους της φύσης ή της πόλης και να τους συνδυάσετε με την απαγγελία σας.

Πόλη και πολιτισμός
Πόλη και διασκέδαση

Η πολιτιστική ζωή της Θεσσαλονίκης

Έντονη είναι η πολιτιστική ζωή της Θεσσαλονίκης ολόκληρο τον χρόνο. Εκδηλώσεις του Μακεδονικού Μουσείου της Σύγχρονης Τέχνης, του Βαφοπούλειου Πνευματικού Κέντρου, του Πολιτιστικού Κέντρου της Εθνικής Τράπεζας, συναυλίες της Κρατικής και Δημοτικής Ορχήστρας, παραστάσεις του Κρατικού Θεάτρου Βορείου Ελλάδος, οι Γιορτές Ανοιχτού Θεάτρου το καλοκαίρι, η συνάντηση χορευτικών σχημάτων στον Διεθνή Μήνα Χορού, τα Φεστιβάλ Κινηματογράφου, Βιβλίου και Τραγουδιού, οι παραστάσεις της Όπερας Δωματίου, το Διεθνές Φεστιβάλ Θεάτρου, το Φεστιβάλ Μουσικής Δωματίου, τα Δημήτρια, ένα μεγάλο φεστιβάλ μουσικών και θεατρικών, κυρίως, εκδηλώσεων που οργανώνει κάθε φθινόπωρο ο Δήμος Θεσσαλονίκης, είναι μόνο μερικά από τα καλλιτεχνικά γεγονότα που μπορεί να παρακολουθήσει κανείς στη συμπρωτεύουσα. Η πόλη, με τα σημαντικά μουσεία που διαθέτει, προβάλλει το πλουσιότατο και πολύχρωμο παρελθόν της.

φυλλάδιο της Νομαρχιακής Επιτροπής
για την τουριστική προβολή της Θεσσαλονίκης

2

1. Απαντήστε στις παρακάτω ερωτήσεις:

- Γιατί η έκθεση του Υπουργείου Πολιτισμού πήρε τον τίτλο «Παιχνίδια Πολιτισμού»;
- Πώς καταλαβαίνετε τη φράση «από τα χέρια των νέων δημιουργείται πολιτισμός»;
- Ποια γιορτή των αρχαίων Ελλήνων σάς θυμίζουν τα Δημήτρια;

2. Συζητήστε στην τάξη:

- Ποιος ενθαρρύνει και βοηθάει τις πολιτιστικές εκδηλώσεις και πώς;
- Γιατί οι πολιτιστικές εκδηλώσεις έχουν μεγάλη σημασία για τη ζωή των ανθρώπων, και ειδικότερα για τα παιδιά;

3. Συλλέξτε υλικό από εγκυκλοπαίδειες, περιοδικά και ενημερωτικά φυλλάδια και γράψτε ένα κείμενο που να περιέχει όλες τις πληροφορίες για ένα πολιτιστικό κέντρο που υπάρχει στον τόπο σας ή στην ευρύτερη περιοχή σας, π.χ. ποιο είναι, πότε χτίστηκε, ποια η σημασία του για τον ελληνικό πολιτισμό.

4. Λύνουμε το σταυρόλεξο ψάχνοντας να βρούμε την οικογένεια της λέξης «πόλη».

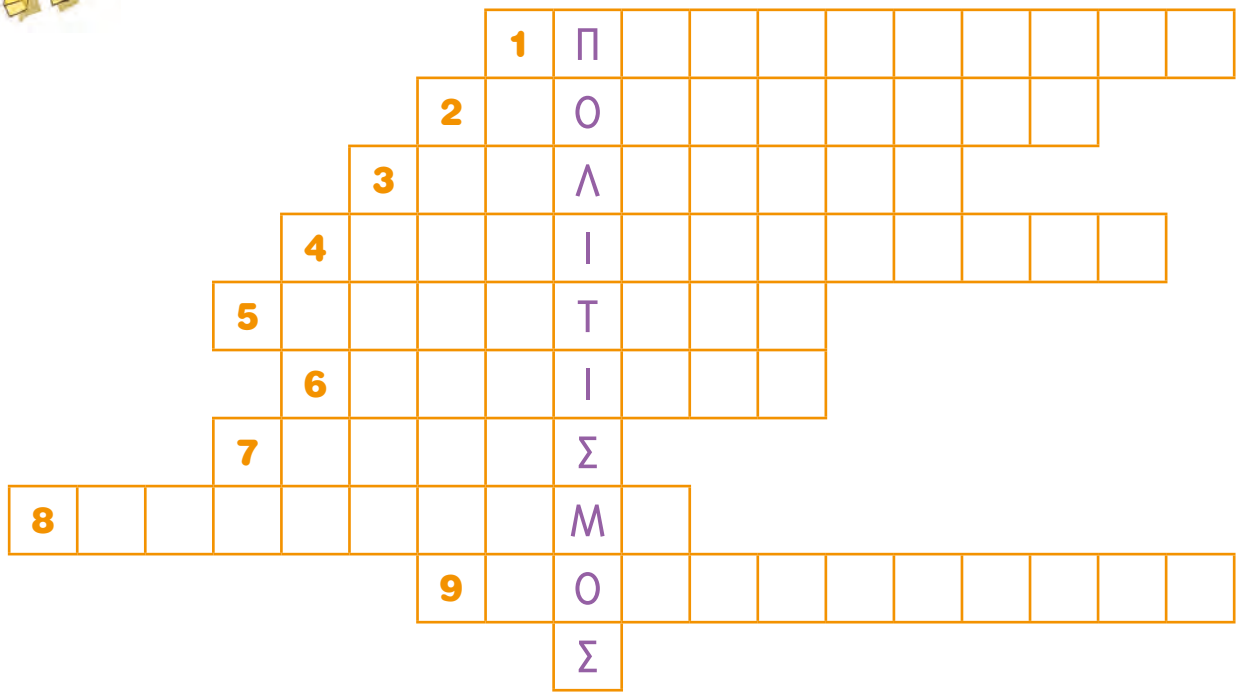

η ζωή στην πόλη

1. Έτσι λέγεται ο επιστημονικός κλάδος που ασχολείται με τον σχεδιασμό και την οργάνωση των πόλεων.
2. Ο άγιος προστάτης μιας πόλης.
3. Με αυτήν ασχολείται ο πολιτικός.
4. Σε πολλές συνοικίες υπάρχει... σύλλογος.
5. Λέγεται και έτσι η πόλη.
6. Κάτοικος πόλης.
7. Η πόλη στην καθαρεύουσα.
8. Μπορεί να είναι δημοκρατικό, ολιγαρχικό, τυραννικό ή μοναρχικό.
9. Βάζω υποψηφιότητα ως βουλευτής.

Στο κείμενο για την πολιτιστική ζωή της Θεσσαλονίκης βρίσκουμε το επίθετο διεθνής. Ευκαιρία να θυμηθούμε την κλίση των επιθέτων σε *-ης, -ης, -ες*. Προσοχή: το αρσενικό και το θηλυκό κλίνονται με τον ίδιο τρόπο.

	Ενικός αριθμός	Πληθυντικός αριθμός
Ονομαστική	(ο/η) διεθνής	(οι) διεθνείς
Γενική	(του/της) διεθνούς	(των) διεθνών
Αιτιατική	(τον/τη) διεθνή	(τους/τις) διεθνείς
Κλητική	—	—

	Ενικός αριθμός	Πληθυντικός αριθμός
Ονομαστική	(το) διεθνές	(τα) διεθνή
Γενική	(του) διεθνούς	(των) διεθνών
Αιτιατική	(το) διεθνές	(τα) διεθνή
Κλητική	—	—

5. Συμπληρώστε τα κενά βάζοντας τον σωστό τύπο του επιθέτου:

- Η συναυλία του ..... (δημοφιλής) καλλιτέχνη αναβλήθηκε.
- Η ορχήστρα θα παίξει στην ..... (πολυτελής) αίθουσα συναυλιών του Μεγάρου Μουσικής.
- Η διαφορά στην ποιότητα του ήχου ανάμεσα στα δύο βιολιά είναι ..... (εμφανής).
- Πιστεύετε ότι οι μαθητές παίρνουν ..... (επαρκής) μουσική παιδεία στη χώρα μας;
- Το ενδιαφέρον του για το θέατρο είναι βαθύ και ..... (ειλικρινής).
- Θα ήμαστε ..... (ευτυχής) αν βρίσκαμε εισιτήρια για την παράσταση!
- Το άκουσμα του πιάνου προκαλεί λεπτά και ..... (ευγενής) συναισθήματα.
- Παρατηρήθηκε ..... (συνεχής) προσέλευση επισκεπτών στην έκθεση ζωγραφικής στην Εθνική Πινακοθήκη.

6. Στο κείμενο της σελ. 28 είδαμε ότι στο πλαίσιο της έκθεσης με θέμα «Παιχνίδια Πολιτισμού» περιλαμβάνονται πολλές δραστηριότητες από όλες τις μορφές της τέχνης. Το παραπάνω κολάζ απεικονίζει εκδηλώσεις με μορφές σύγχρονης τέχνης. Ποιες είναι αυτές; Χωριστείτε σε ομάδες και φτιάξτε το δικό σας κολάζ με φωτογραφίες και κείμενα για εκδηλώσεις που γίνονται για παιδιά ή για μεγάλους στην πόλη σας ή σε γειτονική σας πόλη.

Διαδρομές στην πόλη

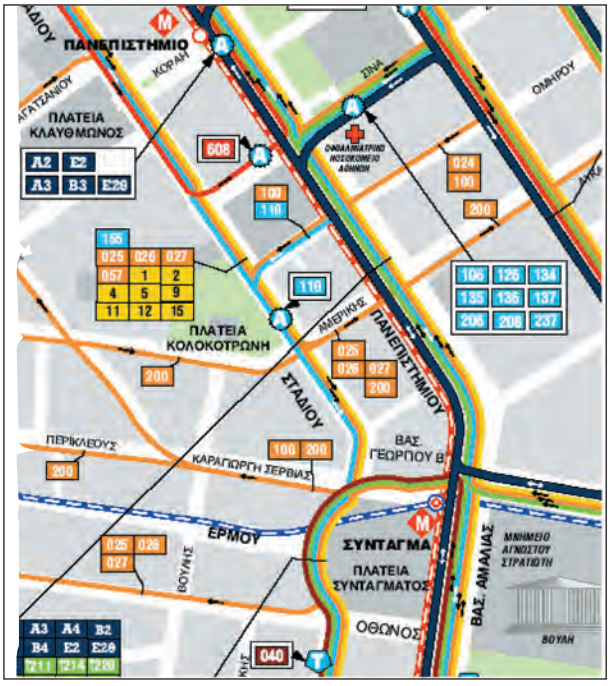

ιστοσελίδα του ΟΑΣΑ,
www.oasa.gr/greek/transport/i xartes...asp

1. Βρισκόμαστε στο κέντρο της Αθήνας. Ο χάρτης μάς δείχνει τις οδούς και τις λεωφόρους, τις συγκοινωνιακές γραμμές (μετρό και λεωφορεία).

Συμβουλευτείτε το υπόμνημα και βρείτε:

- Ποιες γραμμές του μετρό φαίνονται στον χάρτη και ποιοι σταθμοί;
- Σε ποιον δρόμο βρίσκεται η αφετηρία της γραμμής 106;
- Ποιες οδοί έχουν ονόματα αρχαίων Ελλήνων ή αρχαίων θεών;

2. Πάρτε ένα σχέδιο της πόλης όπου μένετε και βρείτε το σπίτι σας, το σχολείο σας, την πλατεία της περιοχής, την εκκλησία, το δημαρχείο και άλλα σημαντικά κτίρια και εγκαταστάσεις (π.χ. μουσείο, αν υπάρχει, θέατρο, γήπεδο κ.ά.).

Αν μένετε σε χωριό, βρείτε τον χάρτη του νομού σας και σημειώστε:

- τη θέση του χωριού
- ποια είναι η πρωτεύουσα του νομού και σε πόση απόσταση βρίσκεται από το χωριό
- ποια είναι η πιο κοντινή πόλη από αυτό
- ποια είναι τα κοντινά χωριά

Γράψτε ένα σύντομο κείμενο με οδηγίες για κάποιον που θέλει να έρθει να σας βρει στην πόλη που μένετε ή για κάποιον που θέλει να πάει από το χωριό σας στην πιο κοντινή πόλη.

Η ΛΕΞΗ ΟΔΟΣ

3. *«Η λωρίδα εδάφους με κατάλληλο υπόστρωμα και σήμανση που επιτρέπει τη χερσαία επικοινωνία, τη μετακίνηση πεζών, οχημάτων και εμπορευμάτων... Είναι από τις πιο "παραγωγικές" λέξεις της ελληνικής σε όλη τη διαδρομή της από τα αρχαία χρόνια μέχρι σήμερα...»* [Λεξικό Μπαμπινιώτη]

Η λέξη **οδός** σχηματίζει μια πολύ μεγάλη οικογένεια με τη βοήθεια της σύνθεσης.

Ας δούμε τη σύνθεση:

α΄ συνθετικό	β΄ συνθετικό
οδηγός	άνοδος
οδοποιία	έξοδος
οδόστρωμα	αδιέξοδο

Εκτός από αυτές, μπορούμε με τη βοήθεια του λεξικού μας να βρούμε και πολλές άλλες:

ΟΔΟΣ

α΄ συνθετικό	β΄ συνθετικό

Η **οδός** ανήκει στα θηλυκά ουσιαστικά σε -ος. Ας θυμηθούμε πώς κλίνεται:

	Ενικός αριθμός	Πληθυντικός αριθμός
Ονομαστική	η οδός	οι οδοί
Γενική	της οδού	των οδών
Αιτιατική	την οδό	τις οδούς
Κλητική	(οδέ)	(οδοί)

4. Κλίνετε και εσείς το θηλυκό «η λεωφόρος»:

	Ενικός αριθμός	Πληθυντικός αριθμός
Ονομαστική		
Γενική		
Αιτιατική		
Κλητική		

5. Συμπληρώστε με τον σωστό τύπο της λέξης **οδός** τα κενά στο κείμενο που ακολουθεί:

Έστριψα αριστερά στην ..... Σόλωνος και προχώρησα προς την ..... Ασκληπιού. Δεν άργησα να χαθώ, γιατί όλες οι ..... έμοιαζαν ίδιες. Άλλωστε και οι πινακίδες που έλεγαν τα ονόματα των ..... έλειπαν. Ευτυχώς βρέθηκε ένας περαστικός και μου εξήγησε πως η ..... που έψαχνα ήταν η αμέσως επόμενη.

6. (αφετηρία, τέρμα, στάση, σταθμός, γραμμή, αστικός)
Βάλτε τις λέξεις μπροστά από τους ορισμούς τους:

_____ = το σημείο από όπου ξεκινάει σε τακτά διαστήματα ένα μεταφορικό μέσο
_____ = αυτός που έχει σχέση με την πόλη
_____ = το καθορισμένο δρομολόγιο μεταφορικού μέσου
_____ = το μέρος όπου σταθμεύει ένα μέσο μαζικής μεταφοράς για να επιβιβάσει ή να αποβιβάσει επιβάτες
_____ = το να σταθεί για λίγο ένα όχημα κάπου, χωρίς να βγει ο οδηγός του, για να επιβιβάσει ή να αποβιβάσει κάποιον
_____ = η τελευταία στάση που κάνει ένα μεταφορικό μέσο

- Αναλύστε τις σύνθετες λέξεις που ανήκουν στην οικογένεια της λέξης **οδός**, προσπαθήστε να τις εξηγήσετε και ελέγξτε με τη βοήθεια ενός λεξικού τι καταφέρατε:

λέξη	α΄ συνθετικό	β΄ συνθετικό	σημασία	✔	Χ
οδόστρωμα					
έξοδος					
άνοδος					
οδοκαθαριστής					
οδοποιία					

2

Υπόγειες διαδρομές

Πριν από 137 χρόνια κατασκευάστηκε στο Λονδίνο ο πρώτος υπόγειος σιδηρόδρομος του κόσμου. Άρχισε να λειτουργεί το 1863, με σκοπό να μεταφέρει επιβάτες από τα προάστια στην καρδιά της πόλης. Όμως, ο καπνός της ατμομηχανής έκανε το ταξίδι ιδιαίτερα επίπονο και προβληματικό. Ο καπνός ήταν αποπνικτικός και λέρωνε τους επιβάτες, αλλά το ταξίδι ήταν ταχύτερο και, παρ' όλα αυτά, πιο άνετο σε σύγκριση με άλλα μέσα μεταφοράς. Το 1890 κυκλοφόρησαν τα πρώτα ηλεκτρικά τρένα και το πρόβλημα περιορίστηκε. Το 1900 ακολούθησαν το παράδειγμα του Λονδίνου η Βουδαπέστη και το Παρίσι, όπου εκεί, για πρώτη φορά, ο υπόγειος σιδηρόδρομος ονομάστηκε «μετρό». Το 1904 λειτούργησε το μετρό της Νέας Υόρκης. Μία μία όλες οι μεγάλες πόλεις υιοθέτησαν το μετρό, αναγνωρίζοντας τα πλεονεκτήματα της υπόγειας μετακίνησης των επιβατών: ταχύτητα, ακρίβεια δρομολογίων, μείωση κυκλοφοριακού φόρτου.

Ξέρετε πότε άρχισαν οι συζητήσεις για την κατασκευή του μετρό στην Αθήνα; Το 1955! Όμως η κατασκευή άρχισε 38 χρόνια αργότερα, τα ξημερώματα της Δευτέρας 28 Ιουνίου 1993, όταν ένα μεγάλο φορτηγό διέσχισε αργά τους δρόμους της Αθήνας μεταφέροντας τα πρώτα τμήματα του γνωστού μετροπόντικα, βάρους άνω των 200 τόνων. Εβδομήντα οκτώ μήνες αργότερα ένα μεγάλο τμήμα του έργου ολοκληρώθηκε. Η Αθήνα δε θα είναι ποτέ πια η ίδια. Το μετρό θα δώσει λύσεις στο κυκλοφοριακό πρόβλημά της.

Το τρένο της Αθήνας λειτούργησε για πρώτη φορά το 1869. Τα εγκαίνια αποτέλεσαν το σημαντικότερο γεγονός της εποχής. Στις 28 Ιανουαρίου 2000 υποδεχτήκαμε το μετρό με τον ίδιο ενθουσιασμό.

Με το μετρό δύο νέες υπόγειες σιδηροδρομικές γραμμές συμπληρώνουν την παλιά γραμμή του Ηλεκτρικού (ΗΣΑΠ), που ενώνει την Κηφισιά με τον Πειραιά. Η γραμμή 2 ξεκινάει από τα Σεπόλια και, με ενδιάμεσους σταθμούς στην πλατεία Αττικής, στον σταθμό Λαρίσης, στο Μεταξουργείο, στην Ομόνοια και στο Πανεπιστήμιο, φτάνει στο Σύνταγμα. Η γραμμή 3 ξεκινάει από το Πεντάγωνο (Εθνική Άμυνα) και, με ενδιάμεσους σταθμούς στη λεωφόρο Κατεχάκη, στην Πανόρμου, στους Αμπελοκήπους, στο Μέγαρο Μουσικής και στον Ευαγγελισμό, φτάνει επίσης στο Σύνταγμα.

περιοδικό «Ερευνητές», *Η Καθημερινή*, 6/2/00 (διασκευή)

η ζωή στην πόλη

1. Απαντήστε στις παρακάτω ερωτήσεις:

- Πότε και πού κατασκευάστηκε ο πρώτος υπόγειος σιδηρόδρομος στον κόσμο;
- Πότε έγινε η αρχή για το μετρό της Αθήνας;
- Πότε ολοκληρώθηκε ένα μεγάλο τμήμα του έργου;
- Πόσες γραμμές υπάρχουν τώρα συνολικά;
- Πόσος χρόνος πέρασε από τότε που πρωτοσυζητήθηκε το έργο μέχρι τα εγκαίνιά του; Συζητήστε στην τάξη γιατί νομίζετε ότι καθυστέρησε τόσο.

2. Στο άρθρο υπάρχουν πολλοί αριθμοί γραμμένοι ως ψηφία. Μπορείτε να τους γράψετε με λέξεις (**απόλυτα αριθμητικά**);

137	εκατόν τριάντα επτά
1863	
1900	
1955	
200	
28	

Όπως ξέρουμε, τα αριθμητικά επίθετα τα χωρίζουμε σε **απόλυτα**, **τακτικά**, **πολλαπλασιαστικά** και **αναλογικά**. **Απόλυτα** είναι αυτά που φανερώνουν πόσα είναι κάποια πράγματα ή πόσοι είναι κάποιοι άνθρωποι (δύο, τρία...). **Τακτικά** είναι εκείνα που δείχνουν σε ποια σειρά βρίσκεται κάτι ή κάποιος (δεύτερος, τρίτος...). Τα **πολλαπλασιαστικά** φανερώνουν από πόσα μέρη αποτελείται κάτι (διπλός, τριπλός...) και τα **αναλογικά** πόσες φορές κάτι είναι μεγαλύτερο από ένα άλλο (διπλάσιος, τριπλάσιος...).

3. Βρείτε τα αριθμητικά επίθετα που αντιστοιχούν στους παρακάτω αριθμούς και γράψτε τα και στα τρία τους γένη:

	απόλυτα	**τακτικά**	**πολλ/στικά**	**αναλογικά**
6	έξι	έκτος	εξαπλός	εξαπλάσιος
7				
9				
20				

4. Το προηγούμενο άρθρο είναι γραμμένο στις 6/2/2000. Δείτε τώρα τον χάρτη που ακολουθεί. Κοιτάξτε την ημερομηνία και βρείτε πόσος χρόνος έχει περάσει.

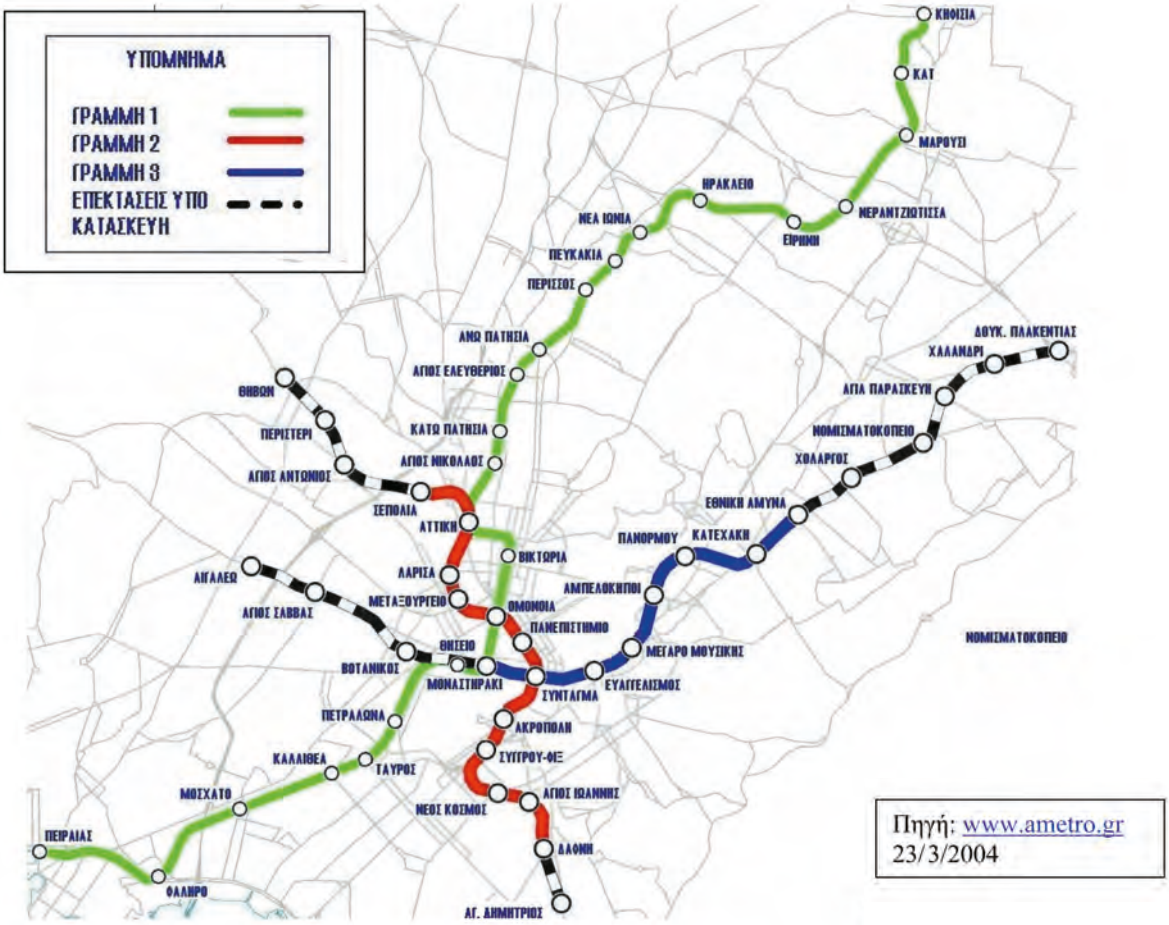

Σίγουρα τώρα που διαβάζετε το βιβλίο θα έχουν προστεθεί καινούριοι σταθμοί. Ίσως και καινούριες γραμμές. Βρείτε έναν χάρτη του μετρό και ελέγξτε τις αλλαγές. Μπορείτε να επισκεφθείτε και την ηλεκτρονική διεύθυνση www.ametro.gr, όπου υπάρχουν όλες οι πληροφορίες που θέλετε.

5. Η εταιρεία Αττικό Μετρό και το Υπουργείο Μεταφορών και Επικοινωνιών δίνουν οδηγίες στα παιδιά που χρησιμοποιούν το μετρό:

- Όταν χρησιμοποιείτε τις κυλιόμενες σκάλες, **προσέξτε**: τα λυμένα κορδόνια των παπουτσιών, τα φαρδιά ρούχα και τα κασκόλ μπορεί να πιαστούν στα κινούμενα μέρη της σκάλας. **Κοιτάξτε** εμπρός, **παρατηρήστε** την κατεύθυνση της σκάλας προτού κάνετε το πρώτο βήμα και ποτέ **μην** τη **χρησιμοποιείτε** αντίθετα με την κατεύθυνση προς την οποία κινείται. Όταν τη χρησιμοποιείτε, **να στέκεστε** δεξιά και **να κρατάτε** το χέρι αυτού που σας συνοδεύει. Αν είστε μόνος, **κρατηθείτε**

από τη μαύρη ταινία που κινείται. **Μη σκαρφαλώσετε** ποτέ επάνω σε αυτή την ταινία για να παίξετε.

- Όταν περιμένετε το τρένο στις αποβάθρες, **κατευθυνθείτε** εκεί όπου δεν υπάρχει πολύς κόσμος μαζεμένος και **να στέκεστε** πάντοτε πίσω από τη διαχωριστική γραμμή του δαπέδου.
- Όταν ακούσετε την κόρνα του τρένου να ηχεί, σημαίνει ότι το τρένο μπαίνει στον σταθμό. Μόλις σταματήσει εντελώς στην αποβάθρα και ανοίξουν οι πόρτες, **μη βιαστείτε** να μπείτε μέσα. **Περιμένετε** πρώτα να αποβιβαστούν αυτοί που το επιθυμούν και κατόπιν μπορείτε με άνεση να μπείτε και εσείς στο βαγόνι. Αν ακουστεί ο χαρακτηριστικός ήχος που σημαίνει ότι κλείνουν οι πόρτες και δεν έχετε μπει στο τρένο, **απομακρυνθείτε** από αυτό και **μην προσπαθήσετε** να το προλάβετε τρέχοντας. Αφού μπείτε στο βαγόνι, **προχωρήστε** προς το κέντρο και **αφήστε** χώρο για τους υπόλοιπους επιβάτες. Αν δεν καθίσετε, **κρατηθείτε** από το χέρι του συνοδού σας ή από τις σταθερές χειρολαβές στις πλάτες των καθισμάτων. **Μη στηρίζεστε** στις πόρτες και **απομακρυνθείτε** από αυτές όταν κλείνουν.
- Σε περίπτωση που χωριστείτε από τον συνοδό σας ή χρειάζεστε καθοδήγηση, **ζητήστε** βοήθεια από τον Υπεύθυνο Σταθμού, τον Εκδότη Εισιτηρίων ή το Προσωπικό Ασφαλείας και Ελέγχου.

Ξαναγράψτε το κείμενο στο τετράδιό σας βάζοντας τα μαυρισμένα ρήματα στην **οριστική ενεστώτα** και βάζοντας, όπου χρειάζεται, ορισμένα ρήματα στο α΄ πρόσωπο πληθυντικού, όπως στο παράδειγμα:

- Όταν χρησιμοποιούμε τις κυλιόμενες σκάλες, προσέχουμε: .....

.....

.....

6. Στα κείμενα με οδηγίες, όπως το παραπάνω, βρίσκουμε πολλά **επιρρήματα** που μας φανερώνουν **πότε** γίνεται κάτι, **πού** γίνεται και με **ποιον τρόπο** γίνεται. Ανακαλύψτε τα και γράψτε τα στη σωστή θέση στον πίνακα που ακολουθεί:

πότε	πού	με ποιον τρόπο
πρώτα	εμπρός	αντίθετα

Μαθαίνω περισσότερα για τη ζωή στην πόλη

Clément Jérôme, *Συζητώντας με την κόρη μου για πολιτισμό*, μετάφρ. Κ. Τζωρτζή, εκδ. Μεταίχμιο, Αθήνα, 2003.

Κάιζερ Ρενέ και Μπερνάρ, *Το βιβλίο της πόλης*, μετάφρ. Χ. Παυλίδης – Θ. Σπύρου, εκδ. Ερευνητές, Αθήνα, 2001.

Καλλία Ελένη, *Τα φωτισμένα παράθυρα διηγούνται ιστορίες*, εκδ. Καστανιώτη, Αθήνα, 1998.

Κοντολέων Μάνος, *Γάντι σε ξύλινο χέρι*, εκδ. Πατάκη, Αθήνα, 2003.

Μια πόλη στη λογοτεχνία (σειρά με πόλεις, όπως: Καβάλα, Τρίπολη, Ηράκλειο, Φλώρινα κ.ά.), εκδ. Μεταίχμιο, Αθήνα.

Ξανθούλης Γιάννης, *Ανέβα στη στέγη να φάμε το σύννεφο*, εκδ. Καστανιώτη, Αθήνα, 1994.

Πέτροβιτς-Ανδρουτσοπούλου Λότη, *Στο τσιμεντένιο δάσος*, εκδ. Πατάκη, Αθήνα, 1996.

Ροντάρι Τζάνι, *Παραμύθια από το τηλέφωνο*, μετάφρ. Α. Παπασταύρου, εκδ. Μεταίχμιο, Αθήνα, 2003.

Ροντάρι Τζάνι, *Παραμύθια σαν πλατύ χαμόγελο*, μετάφρ. Α. Καμβύση, εκδ. Μεταίχμιο, Αθήνα, 2003.

Σφήκας Γιώργος, *Αττική 8000 π.Χ.*, εκδ. Μεταίχμιο, Αθήνα, 2003.

www.driveme.gr

Ανθολόγιο: Ι. Μ. Παναγιωτόπουλος, *Η πολιτεία της λίμνης*, σελ. 24

Α. Βαρελλά, *Δρακοπαραμύθι*, σελ. 57

28η Οκτωβρίου

"Έτσι Πολεμούσαμε 1940-41"
Αλέξανδρος Δ. Αλεξανδράκης, Ελαιογραφία

Ενότητα 3

3

Η πορεία προς το μέτωπο*

Ξημερώνοντας του Αγιαννιού, με την αύριο των Φώτων, λάβαμε τη διαταγή να κινήσουμε πάλι μπροστά, για τα μέρη όπου δεν έχει καθημερινές και σκόλες. Έπρεπε, λέει, να πιάσουμε τις γραμμές που κρατούσανε ως τότε οι Αρτινοί*, από Χιμάρα ως Τεπελένι. Λόγω που εκείνοι πολεμούσανε απ' την πρώτη μέρα, συνέχεια, κι είχαν μείνει σχεδόν οι μισοί και δεν αντέχανε άλλο.*

Δώδεκα μέρες κιόλας είχαμε μεις πιο πίσω, στα χωριά. Κι απάνω που συνήθιζε το αυτί μας πάλι στα γλυκά τριξίματα της γης και δειλά συλλαβίζαμε το γάβγισμα του σκύλου ή τον αχό της μακρινής καμπάνας, να που ήταν ανάγκη, λέει, να γυρίσουμε στο μόνο αχολόι που ξέραμε: στο αργό και στο βαρύ των κανονιών, στο ξερό και στο γρήγορο των πολυβόλων.

Νύχτα πάνω στη νύχτα βαδίζαμε ασταμάτητα, ένας πίσω απ' τον άλλο, ίδια τυφλοί. Με κόπο ξεκολλώντας το ποδάρι από τη λάσπη, όπου, φορές, εκαταβούλιαζε ίσαμε το γόνατο. Επειδή το πιο συχνά ψιχάλιζε στους δρόμους έξω, καθώς μες στην ψυχή μας. Και τις λίγες φορές όπου κάναμε στάση να ξεκουραστούμε, μήτε που αλλάζαμε κουβέντα, μονάχα σοβαροί και αμίλητοι, φέγγοντας μ' ένα μικρό δαδί, μια μια μοιραζόμασταν τη σταφίδα. Ή φορές πάλι, αν ήταν βολετό, λύναμε βιαστικά τα ρούχα και ξυνόμασταν με λύσσα ώρες πολλές, όσο να τρέξουν τα αίματα. Τι μας είχε ανέβει η ψείρα ως το λαιμό, κι ήταν αυτό πιο απ' την κούραση ανυπόφερτο. Τέλος, κάποτε ακουγότανε στα σκοτεινά η σφυρίχτρα, σημάδι ότι κινούσαμε, και πάλι σαν τα ζα τραβούσαμε μπροστά να κερδίσουμε δρόμο, πριχού ξημερώσει και μας βάλουνε στόχο τα αεροπλάνα.*

Οδυσσέας Ελύτης, *Άξιον εστί*

---

* μέτωπο: ο ποιητής αναφέρεται στον ελληνοϊταλικό πόλεμο του 1940

* μπροστά: για την πρώτη γραμμή

* οι Αρτινοί: το σύνταγμα της Άρτας

* νύχτα πάνω στη νύχτα βαδίζαμε: βάδιζαν τη νύχτα από τον φόβο των αεροπορικών επιδρομών

28η Οκτωβρίου

- Βρείτε τα σημεία του κειμένου όπου δίνονται πληροφορίες για τις συνθήκες κάτω από τις οποίες πολεμούσαν οι στρατιώτες μας στον πόλεμο του 1940 (καιρός, εφοδιασμός, κακουχίες) και συμπληρώστε με στοιχεία από ιστορικά βιβλία και από εγκυκλοπαίδειες. Παρουσιάστε τα στην τάξη.
- Αφηγηθείτε με τον δικό σας τρόπο την ιστορία, προσέχοντας να βάλετε τα γεγονότα σε χρονική σειρά, όπως παρακάτω:

Ξημερώνοντας τ' Αγιαννιού του ..... (χρονολογία) *οι στρατιώτες έλαβαν διαταγή να πάνε στο μέτωπο για να αντικαταστήσουν* .....

- Βρείτε τις φράσεις με τις οποίες περιγράφει ο συγγραφέας πώς νιώθουν οι στρατιώτες. Περιγράψτε με δικά σας λόγια τα συναισθήματα αυτά.

Καταγράψτε τις μαρτυρίες προσώπων του περιβάλλοντός σας τις οποίες άκουσαν από τους παππούδες ή τις γιαγιάδες τους ή άλλα πρόσωπα που έζησαν σε αυτόν τον πόλεμο. Μπορείτε να τις μαγνητοφωνήσετε και μετά να τις γράψετε ή να κρατάτε σημειώσεις την ώρα που σας τις διηγούνται. Προσέξτε να μην παραλείψετε να χρησιμοποιήσετε επιρρήματα, φράσεις και προτάσεις που δηλώνουν χρόνο.

Το περιστατικό που μου διηγήθηκε ο/η _____ *έγινε* _____

στην περιοχή _____

Στην αρχή _____

Ύστερα από _____

Πριν _____

Μετά _____

Τότε _____

Στο τέλος _____

Διαβάστε στο **Ανθολόγιο**: *Ένας στρατιώτης μουρμουρίζει στο αλβανικό μέτωπο*, του Ν. Βρεττάκου, σελ. 211, και [*Στα βουνά της Αλβανίας*], του Γ. Μπεράτη, σελ. 213.

3

Η Ιταλία μάς κήρυξε τον πόλεμο!

(Κι εμείς πήγαμε στο υπόγειο)

Αλλά σήμερα τόση ώρα που γελούσαμε δεν προσέξαμε πως ο μπαμπάς είχε γυρίσει ξαφνικά πίσω και μας κοιτούσε. Χωρίς να γελάει. Ήταν ιδρωμένος, γιατί είχε τρέξει κι είχε ανεβεί τη σκάλα γρήγορα, και δεν μπορούσε να καταπιεί και τα μάτια του ήταν έξω, σαν να είχε μαλώσει με κάποιον. Η μαμά τον είδε πρώτη και σταμάτησε να γελάει και του είπε πως ήρθε πάνω στην ώρα που δεν πίνω το γάλα μου και πρέπει να φύγω για το σχολείο και να μου πει κάτι για να το πιω. Αλλά ο μπαμπάς μου δεν είπε τίποτα. Τότε τον ρώτησε γιατί γύρισε πίσω και μήπως ήταν αργία και δεν το ήξερε. Αλλά ο μπαμπάς πάλι δεν είπε τίποτα. Μετά μίλησε ξαφνικά και είπε να πάψουμε και να τον ακούσουμε με προσοχή και όταν καθίσαμε προσοχή είπε κανείς να μη βγει από το σπίτι, εγώ να μην πάω σχολείο, η θεία Γαζία να αφήσει τις πορτοκαλιές, η Δωροθέα να κλείσει τις πόρτες και τα παράθυρα κι η μαμά να πάψει να με κυνηγάει μ' αυτό το γελοίο γάλα, γιατί «εδώ χαλάει ο κόσμος κι εσείς παίζετε».

Μόλις είπε έτσι, αφήσαμε τα παιχνίδια και τα γέλια και μαζευτήκαμε γύρω του και τον κοιτούσαμε, γιατί ποτέ άλλοτε δεν ήταν έτσι, και περιμέναμε να μας πει γιατί χαλάει ο κόσμος. Τότε ο μπαμπάς έβγαλε μια φωνή κουρασμένη, βραχνιασμένη, θυμωμένη, αγριεμένη και φοβισμένη, που, όταν την ακούσαμε, γίναμε κι εμείς θυμωμένοι, αγριεμένοι και φοβισμένοι:

— Η Ιταλία μάς κήρυξε τον πόλεμο! είπε.

— Τι;

— Η Ιταλία μάς κήρυξε τον πόλεμο, ξαναείπε.

Τη δεύτερη φορά ακούσαμε όλοι κι η μαμά είπε «Θεέ μου!» και ρώτησε «Γιατί;». Η Δωροθέα είπε «Παναΐτσα μου» και ρώτησε «Τι θα κάνω τώρα;». Η θεία Γαζία είπε ένα καινούριο τραγούδι που δεν είχε μουσική: «Εμπρός, η μάχη ήρχισε, το βήμα μας ταχύ. Μυρίζει η πυρίτις, η σφαίρ' αντιλαλεί, κι η βροντερή φωνή της εις μάχην μας καλεί» κι εγώ, χωρίς να καταλάβω πώς μου ήρθε, έτρεξα και πήρα από τα χέρια της μαμάς τη φλιτζάνα με το γάλα και το ήπια όλο. Τότε ο μπαμπάς ήρθε κοντά μου και με ακούμπησε στον ώμο και μου είπε:

— Άκη, από σήμερα θα γίνεις άντρας.

Μετά γύρισε στη μαμά και της είπε πως θα τρέξει στην τράπεζα να σηκώσει λεφτά. «Δεν έχουμε δραχμή» είπε κι έφυγε τρέχοντας στη σκάλα...

— Τι ήταν αυτό; Ακούσατε; ρώτησε η μαμά, που φοβήθηκε από ένα μεγάλο μπουμ.

— Μπόμπες! ακούστηκε μια φωνή από τον δρόμο. Βομβαρδισμός! Βομβαρδισμός...

— Κι αυτό; ρώτησε η Δωροθέα.

— Σειρήνες! είπε η θεία Γαζία. Σημαίνουν συναγερμό. Να τρέξει ο κόσμος να κρυφτεί.

— Θεέ μου! είπε η μαμά. Κι ο μπαμπάς είναι έξω... Δε θα προλάβει...

— Θα έρθουν οι Ιταλοί; ρώτησε η θεία Γαζία.

— Είναι κακοί, κυρία; ρώτησε η Δωροθέα.

28η Οκτωβρίου

— Δεν ξέρω, είπε η μαμά. Ο κύριος Δεμαρτίνος, που έχει το ποδηλατάδικο, είναι Ιταλός. Είναι καλός.

Σε λίγο ήρθε ο μπαμπάς μου και ήταν πολύ λερωμένος και σκισμένος και δεν είχε το καπέλο του, ούτε στο κεφάλι ούτε στο χέρι, και είπε πως η τράπεζα ήταν κλειστή και δεν έκανε τίποτα. Μετά είπε να κατεβούμε όλοι γρήγορα, όπως είμαστε και βρισκόμαστε, να πάμε στης κυρίας Γιαννοπούλου, γιατί το σπίτι της έχει υπόγειο και το λιακωτό της είναι τσιμεντένιο και δεν μπορούν να το τρυπήσουν οι μπόμπες.

Κατεβήκαμε όλοι πιασμένοι χέρι χέρι και μπήκαμε στον κόσμο που έτρεχε και όλο τρέχαμε και ακούγαμε τις μπόμπες, τις σειρήνες, τα αντιαεροπορικά και τα βαπόρια και φτάσαμε στην πλατεία και σταματήσαμε κάτω από τα δέντρα να ξεκουραστούμε... και ο μπαμπάς με πήρε αγκαλιά και είπε πάλι:

— Άκη, από σήμερα θα γίνεις άντρας.

Εγώ τότε φοβήθηκα πάρα πολύ, γιατί δεν ήθελα να γίνω σήμερα άντρας. Ούτε ήθελα να πάω στο υπόγειο. Ήθελα τους φίλους μου, τον Ρούλη, τον Βαγγελάκη, τον Μωυσή, τον Φιλιππάκη, τον Ντόντο, τη Λίλα, τη Λέλα, τη Λούλα, τον Γιώργο, τον Βασίλη, τον Ίωνα. Και τη Μαρία.

Κυριάκος Ντελόπουλος, *Ο Άκης και οι άλλοι*,
εκδ. Καστανιώτη, Αθήνα, 1997 (διασκευή)

Το νέο του πολέμου ήρθε ξαφνικά ένα πρωινό και αναστάτωσε τη ζωή της οικογένειας του μικρού Άκη. Βρείτε και υπογραμμίστε στο κείμενο τα σημεία που μας δίνουν να καταλάβουμε τι αισθάνθηκαν τα πρόσωπα της ιστορίας όταν το έμαθαν και τι έκαναν (τι ρώτησαν, ποια ήταν η συμπεριφορά τους).

- Ο πατέρας
- Η μητέρα
- Ο Άκης
- Η θεία Γαζία
- Η Δωροθέα

Συγκεντρώστε υλικό από εφημερίδες, περιοδικά, λογοτεχνικά βιβλία, ημερολόγια, μαρτυρίες, που θα σας δώσει πληροφορίες για την ημέρα της 28ης Οκτωβρίου 1940, αλλά και τα χρόνια της Κατοχής και της Αντίστασης. Μπορείτε να καλέσετε στο σχολείο σας έναν ιστορικό συγγραφέα για να συζητήσετε.

Φτιάξτε ένα λεύκωμα με στίχους τραγουδιών, π.χ. *Άξιον εστί* του Ο. Ελύτη, *Μαουτχάουζεν* του Ι. Καμπανέλλη, μελοποιημένα από τον Μ. Θεοδωράκη, ή τα τραγούδια της Σ. Βέμπο.

Διαβάστε στο **Ανθολόγιο**: *[Η παρέλαση]*, της Άλκης Ζέη, σελ. 215.

3

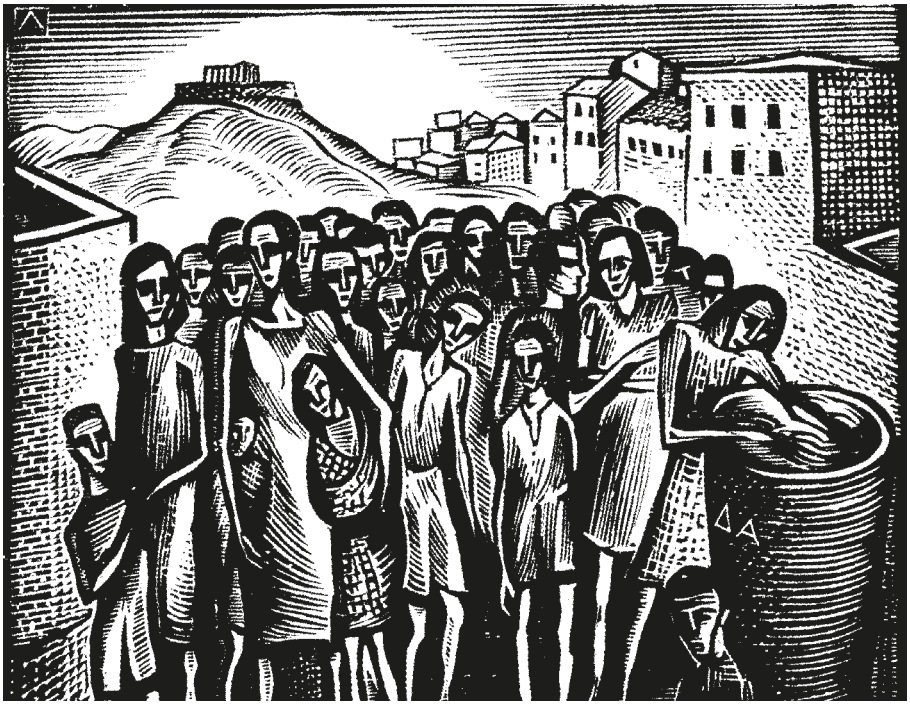

ξυλογραφία της Λουκίας Μαγγιώρου

Η πείνα

Έτσι μου έρχεται να κλαίω, να κλαίω συνέχεια. Όταν θα τελειώσει τούτος ο φριχτός χειμώνας, θα γράψω μια τραγωδία που θα αρχίζει έτσι: «Πατάω ένα κουμπί και βγαίνει μια χοντρή και λέει στα παιδάκια νιξ φαΐ». Ύστερα θα παρουσιάζεται ο χορός. Παιδάκια σκελετωμένα που θα τραγουδάνε μια λέξη, μόνο μια λέξη. Θα την τραγουδάνε σε μονότονο ρυθμό: «Πεινάω. Πεινάω». Τίποτε άλλο ως το τέλος, όσο θα κρατάει η τραγωδία. Ο Βίκτορας Ουγκό για να γράψει τους *Άθλιους* μεταχειρίστηκε χιλιάδες λέξεις. Εγώ θα μεταχειριστώ μόνο μία: το ρήμα *πεινάω*, που θα τα λέει όλα. Τα παιδάκια μου θα τραγουδάνε και κάθε *πεινάω* θα είναι και μια εικόνα. Ίσως να χρειαστεί να γράψω πολλούς τόμους, γιατί θα έχει πολλά *πεινάω*. Δε χρειάζεται να τα γράψω με τη σειρά, δηλαδή πρώτα τούτο το *πεινάω* κι ύστερα το άλλο το *πεινάω*. Αν θέλω, αρχίζω από το τέλος. Τώρα εγώ σε ποιο *πεινάω* βρίσκομαι;

Η κοιλιά μου είναι φουσκωμένη σαν μπαλόνι και πεινάω. Σήμερα λιποθύμησα. Πεινάω, ουφ, έμμονη ιδέα μού έχει γίνει τούτο το ρήμα. Θα παίξω για να περάσει η ώρα. Θα βάλω τα ρήματα στη γραμμή, να παραβγούνε στο τρέξιμο. Το *πεινάω* τερματίζει πρώτο, δεύτερο ακολουθεί το *κρυώνω*, τρίτο το *φοβάμαι* και σε μεγάλη απόσταση πίσω τους το *πονάω*, το *μισώ*, το *αγαπώ*. Το *γελώ*, ξεφτίδι, ούτε ξεκίνησε από την αφετηρία.

Ζωρζ Σαρή, *Όταν ο ήλιος...*, εκδ. Κέδρος, Αθήνα, 1971

28η Οκτωβρίου

- Τι σημαίνουν τα λόγια της Ζωρζ Σαρή: «Το *πεινάω* τερματίζει πρώτο, δεύτερο ακολουθεί το *κρυώνω*, τρίτο το *φοβάμαι* και σε μεγάλη απόσταση πίσω τους το *πονάω*, το *μισώ*, το *αγαπώ*. Το *γελώ*, ξεφτίδι, ούτε ξεκίνησε από την αφετηρία»;
- Ποιες είναι οι συμφορές που προκαλούνται από τον πόλεμο;
- Πώς φαντάζεστε να ζουν τα παιδιά κατά τη διάρκεια ενός πολέμου;

Διαβάστε από το **Ανθολόγιο:** *Τα κουλουράκια*, της Ζωρζ Σαρή, σελ. 218.

Κατοχή

Αλήθεια, δάση και βουνά
υπάρχουν στον κόσμο ακόμη;
Υπάρχουν οι μεγάλοι δρόμοι
που παν σε μέρη αλαργινά;*

Ανθίζουν πάντοτε οι βραγιές;*
Στους κάμπους είναι φως κι ειρήνη;
Κι έμεινε λίγη καλοσύνη
μες στις ανθρώπινες καρδιές;

Απίστευτα μας φαίνουνται όλα
σ' εμάς που ζούμε τώρα χρόνια
σαν σ' ορεινά φτωχά καλύβια
που τα αποκλείσανε τα χιόνια...

Θε να 'ρθει τάχα μιαν ημέρα
σαν από τόπους μακρινούς
η Άνοιξη που λαχταράμε;
Και θα μας έβρει ζωντανούς;

Κώστας Ουράνης

- Πώς περιγράφει ο ποιητής τη ζωή των ανθρώπων στα χρόνια της Κατοχής;
- Με τι παρομοιάζει τη ζωή στα χρόνια του πολέμου και με τι τη ζωή στα χρόνια της ειρήνης; Με ποια εικόνα θα ζωγράφιζε τον πόλεμο και με ποια την ειρήνη;

*αλαργινά: μακρινά
*βραγιά: πρασιά

3

Μαθαίνω περισσότερα για την 28η Οκτωβρίου 1940

Βογιατζόγλου Στέλλα, *Καβάλα σε δυο φεγγάρια*, εκδ. Κέδρος, Αθήνα, 1994.

Δεϊμέζη-Καλιότσου Άννα, *Τα γκρίζα χρόνια*, εκδ. Πατάκη, Αθήνα, 1996.

Δικαίου Ελένη, *Αναζητώντας τους χαμένους ήρωες*, εκδ. Πατάκη, Αθήνα, 1996.

Ζέη Άλκη, *Ο μεγάλος περίπατος του Πέτρου*, εκδ. Κέδρος, Αθήνα, 1995.

Κορνήλιος Μανώλης, *Πολύ ωραίο το όνομά σου, Ελευθερία*, εκδ. Καστανιώτη, Αθήνα, 1987.

Μάρρα Ειρήνη, *Το άδειο μπουκάλι*, εκδ. Πατάκη, Αθήνα, 1996.

Παπαμόσχου Ηρώ, *Το πέτρινο σπίτι*, εκδ. Πατάκη, Αθήνα, 1988.

Ραβάνης-Ρέντης Δημήτρης, *Παιδιά της Αθήνας*, εκδ. Σύγχρονη Εποχή, Αθήνα, 1988.

Ροδοπούλου Σούλα, *Εκείνοι τότε*, εκδ. Μορφωτική, Αθήνα, 1988.

Σακελλαρίου Χάρης, *Αντιστασιακά διηγήματα*, εκδ. Κέδρος, Αθήνα, 1986.

Σαρή Ζωρζ, *Κόκκινη κλωστή δεμένη...*, εκδ. Κέδρος, Αθήνα, 1974.

Σαρή Ζωρζ, *Οι νικητές*, εκδ. Πατάκη, Αθήνα, 1995.

Σφαέλλου Καλλιόπη, *Μικροί αγωνιστές*, εκδ. Εστία, Αθήνα, 1979.

Τσίρος Σπύρος, *Οι πήλινες μούσες*, εκδ. Κέδρος, Αθήνα, 1999.

Φίλντιση Σοφία, *Η καρδούλα*, εκδ. Πατάκη, Αθήνα, 1999.

Ψαραύτη Λίτσα, *Το διπλό ταξίδι*, εκδ. Πατάκη, Αθήνα, 2000.

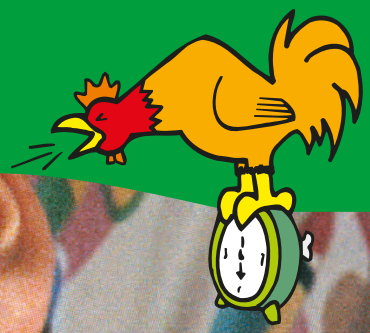

Ενότητα 4

- Περιγράφουμε ζώα
- Μιλάμε για τη συμπεριφορά των ανθρώπων προς τα ζώα
- Χρησιμοποιούμε επίθετα και μετοχές με λειτουργία επιθέτου
- Χρησιμοποιούμε σωστά τα άρθρα (οριστικά και αόριστα)
- Κλίνουμε επίθετα σε -ής, -ιά, -ί και -ύς, -ιά, -ύ

4

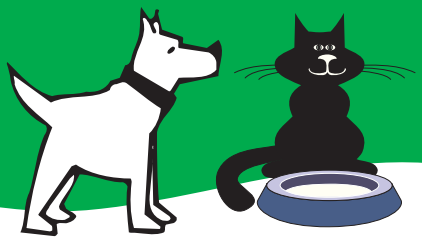

Ιστορίες με ζώα

Ο Μάγκας

Πρώτη φορά βρισκόμουν σε βαπόρι. Η θάλασσα μύριζε δυνατά, ο άνεμος φυσούσε.

Μαζί ταξίδευε όλη η οικογένεια. Μα ιδιαίτερη γνωριμία και φιλία είχα με τον Λουκά και τις δίδυμες Άννα και Λίζα, τα τρία μικρότερα παιδιά του αφέντη μου. Αυτά έρχονταν κι έπαιζαν τακτικά μαζί μου, στην άκρη του περιβολιού της Κηφισιάς, όπου καθόταν ο Σωτήρης ο υπηρέτης, και όπου ήταν και το δικό μου σπιτάκι.

Τον αφέντη μου δεν τον πολυήξερα. Είχε φτάσει από ταξίδι την παραμονή που φύγαμε από την Κηφισιά, με τον μεγάλο του γιο, τον Μήτσο. Ως προς τις δυο κυρίες, την κυρία Βασιωτάκη και την Εύα, τη μεγάλη της κόρη, που ήταν δεκαπέντε χρονών και δεν καταδεχόταν πια παιχνίδια, σχεδόν δεν τις γνώριζα. Σπάνιες ήταν οι επισκέψεις τους στη δική μου γωνιά του κήπου και μετρημένα τα χάδια τους.

Το βαπόρι ήταν πανηγύρι. Πολλοί οι επιβάτες, και με όλους ήμουν φίλος.

Μόνο με μια κοπέλα, νόστιμη γαλανομάτα Εγγλεζίτσα, τα χάλασα από την πρώτη μέρα.

Μα μήπως έφταιγα εγώ;

Καθόταν σε μια πάνινη καρέκλα κοντά στον Μήτσο και κουβέντιαζε μαζί του. Στο χέρι της, που τ' άφηνε και κρεμόταν απ' έξω από την καρέκλα, βαστούσε ένα άσπρο κουρελάκι και, ενόσω μιλούσε του Μήτσου, το κουνούσε μια εμπρός και μια πίσω, αργά αργά.

Ανασηκώθηκα και ύψωσα τ' αυτιά μου. Το κουρελάκι εξακολουθούσε να πηγαινοέρχεται σαν να μου λέει:

— Και αμέ δε θα με πιάσεις ποτέ... και αμέ δε... και αμέ δε... και αμέ δε...

— Α, έτσι είναι; του φώναξα.

Μ' έναν πήδο όρμησα στο χέρι της μικρής Εγγλέζας, άρπαξα το κουρέλι, το τίναξα δυο τρεις φορές, έτσι που να βγάλω από μέσα του κάθε πνοή, και, πιάνοντάς το ανάμεσα στα πόδια μου, του τράβηξα δυο δαγκωματιές και το έκανα τρία κομμάτια.

Πού να φανταστώ εγώ πως θα σηκωνόταν τέτοια επανάσταση για ένα κουρέλι που σκότωσα!

Η κοπέλα έβαλε τις φωνές σαν να την είχα προσβάλει, φώναξε πως της έσχισα το ντανταλένιο της μαντίλι. Ο Μήτσος, ο Λουκάς, ο κύριος Βασιωτάκης, οι δίδυμες, όλοι σηκώθηκαν ξεφωνίζοντας:

— Μάγκα! Μάγκα!

Δεν ήξερα ποιον να πρωτακούσω, σε ποιον να πρωτοτρέξω. Η κυρία Βασιωτάκη έλεγε και ξανάλεγε πως τα σκυλιά δεν είναι για συντροφιές. Μόνο η Εύα δεν είχε κουνήσει από την πλαγιαστή της καρέκλα, και γελούσε με την καρδιά της.

τα ζώα που ζουν κοντά μας

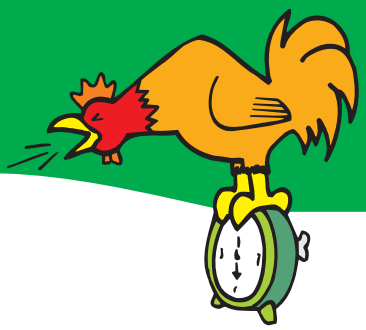

Σταμάτησα να συλλογιστώ πώς να ευχαριστήσω όλους, πώς να πάω μεμιάς σε όλους, και τότε μ' έπιασε ο Μήτσος και μ' έδειρε.

Δεν πόνεσα πολύ. Μια δυο μπατσιές στη ράχη δεν είναι πράμα να γίνει λόγος. Μα το φιλότιμό μου πειράχτηκε πολύ, γιατί τον Μήτσο δεν τον γνώριζα ακόμα αρκετά, ώστε να παραδεχθώ από εκείνον τέτοιες ελευθερίες απέναντί μου.

Θύμωσα κι εγώ. Κακιωμένος με όλους, αρνήθηκα να πάω στη γαλανομάτα Εγγλεζίτσα, που, μετανιωμένη τώρα, με ξαναφώναζε κοντά της. Δε μ' αρέσουν οι άνθρωποι που ανακατώνονται στις δουλειές των άλλων, κι εννοούσα να της το αποδείξω.

Πηνελόπη Δέλτα, *Ο Μάγκας*, εκδ. Βιβλιοπωλείον της «Εστίας», Αθήνα, 1935

1. Απαντήστε στις παρακάτω ερωτήσεις:

- Ποιος είναι ο Μάγκας; Ποια είναι η Εγγλεζίτσα;
- Ποιες πληροφορίες δίνει το κείμενο για τα πρόσωπα της ιστορίας;

- Μήτσος
- Λουκάς
- Άννα και Λίζα
- Εύα

Μέσα στο κείμενο περιγράφονται τα **χαρακτηριστικά** του Μάγκα σαν να ήταν άνθρωπος. Όταν λέμε τα «χαρακτηριστικά» κάποιου, εννοούμε την εξωτερική εμφάνιση, αλλά και τα προτερήματά του, τα ελαττώματά του, τις συνήθειές του, τον τρόπο με τον οποίο συμπεριφέρεται.

Όταν θέλουμε να χαρακτηρίσουμε κάποιον, χρησιμοποιούμε συχνά **επίθετα**.

Πολλές φορές, για να περιγράψουμε τα προτερήματα κάποιου, λέμε ότι είναι:

ήρεμος, έξυπνος, ευγενικός, ανεξάρτητος, συναισθηματικός, ευαίσθητος, ακούραστος, εύθυμος, ακίνδυνος, παιχνιδιάρης, υπεύθυνος, υποχωρητικός, ευχάριστος, τίμιος, δίκαιος, καλός, προσεκτικός, αστείος, αυθόρμητος, σοβαρός, αγαπητός, πιστός, πρόθυμος, ζεστός, τολμηρός, γενναίος, φιλήσυχος, βολικός

Όταν θέλουμε να μιλήσουμε για τα ελαττώματα κάποιου, λέμε πως είναι:

επιπόλαιος, ζαβολιάρης, δυσάρεστος, ψυχρός, σαχλός, δειλός, μαρτυριάρης, νευρικός, φιλοπόλεμος, φωνακλάς, ζηλιάρης, άδικος, κακός, αφελής, πονηρός, ύπουλος, αγενής, ευέξαπτος, εκδικητικός, αναίσθητος, τεμπέλης, επικίνδυνος, κατσούφης, ιδιότροπος, απρόσεκτος, άγριος, αργοκίνητος, απρόσεκτος, πεισματάρης, ανυποχώρητος, εύθικτος

4

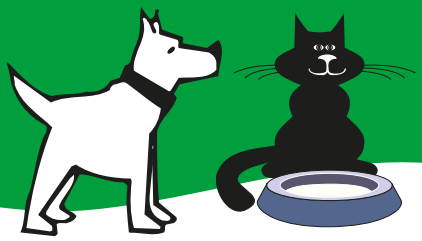

Εκτός από τα επίθετα, χρησιμοποιούμε και **μετοχές με λειτουργία επιθέτου:**

δυστυχισμένος, ευτυχισμένος, θλιμμένος, λυπημένος, παραπονεμένος, στενοχωρημένος, χαρούμενος (από το ρήμα *χαίρομαι*)

Οι μετοχές, όπως ξέρουμε, προέρχονται από ρήματα, αλλά ορισμένες από αυτές, όπως οι παραπάνω, χρησιμοποιούνται ως επίθετα. Μπορείτε να καταλάβετε τη διαφορά από το παράδειγμα:

Η γιαγιά ήταν αγαπημένη από όλους. (Την αγαπούσαν όλοι.) **μετοχή**

Η αγαπημένη μου γιαγιά. **μετοχή ως επίθετο**

Όταν η μετοχή χρησιμοποιείται ως επίθετο, τότε σχηματίζει και **επίρρημα**, π.χ.

Ζούσαμε αγαπημένα.

2. Γράψτε στο τετράδιό σας την περιγραφή του Μάγκα με βάση τα στοιχεία που περιέχει η εικόνα και το κείμενο και χρησιμοποιώντας όσο το δυνατόν περισσότερα επίθετα. Πρέπει να αναφέρετε:

- Όνομα
- Εξωτερική εμφάνιση
- Προτερήματα και ελαττώματα
- Συνήθειες

Με τη φαντασία σας συμπληρώστε τα στοιχεία που λείπουν και γράψτε με τον ίδιο τρόπο την περιγραφή του Μήτσου.

Όταν περιγράφουμε τον χαρακτήρα κάποιου, συχνά αναφέρουμε πώς σχηματίσαμε την άποψή μας. Έτσι, όταν γράφουμε «Ο Μάγκας είναι παιχνιδιάρης» ή «Το παιχνίδι αρέσει πολύ στον Μάγκα και δε χάνει ευκαιρία...», λέμε γιατί βγάλαμε αυτό το συμπέρασμα. Τότε χρησιμοποιούμε τις προτάσεις που ξεκινούν με τις λέξεις **γιατί** και **επειδή** και ονομάζονται **αιτιολογικές προτάσεις**.

- Καταλαβαίνουμε ότι ο Μάγκας είναι παιχνιδιάρης **γιατί** .....

3. Χρησιμοποιήστε τα σημεία του κειμένου από όπου πήρατε τις πληροφορίες σας για τον χαρακτήρα του Μάγκα και αιτιολογήστε με τον ίδιο τρόπο τους χαρακτηρισμούς σας.

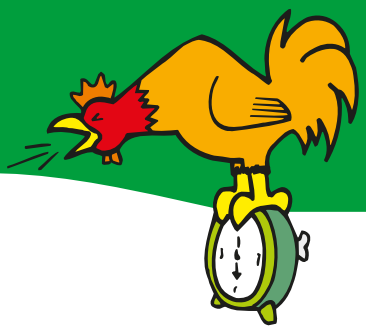

Ο Τεντέν και ο Μιλού

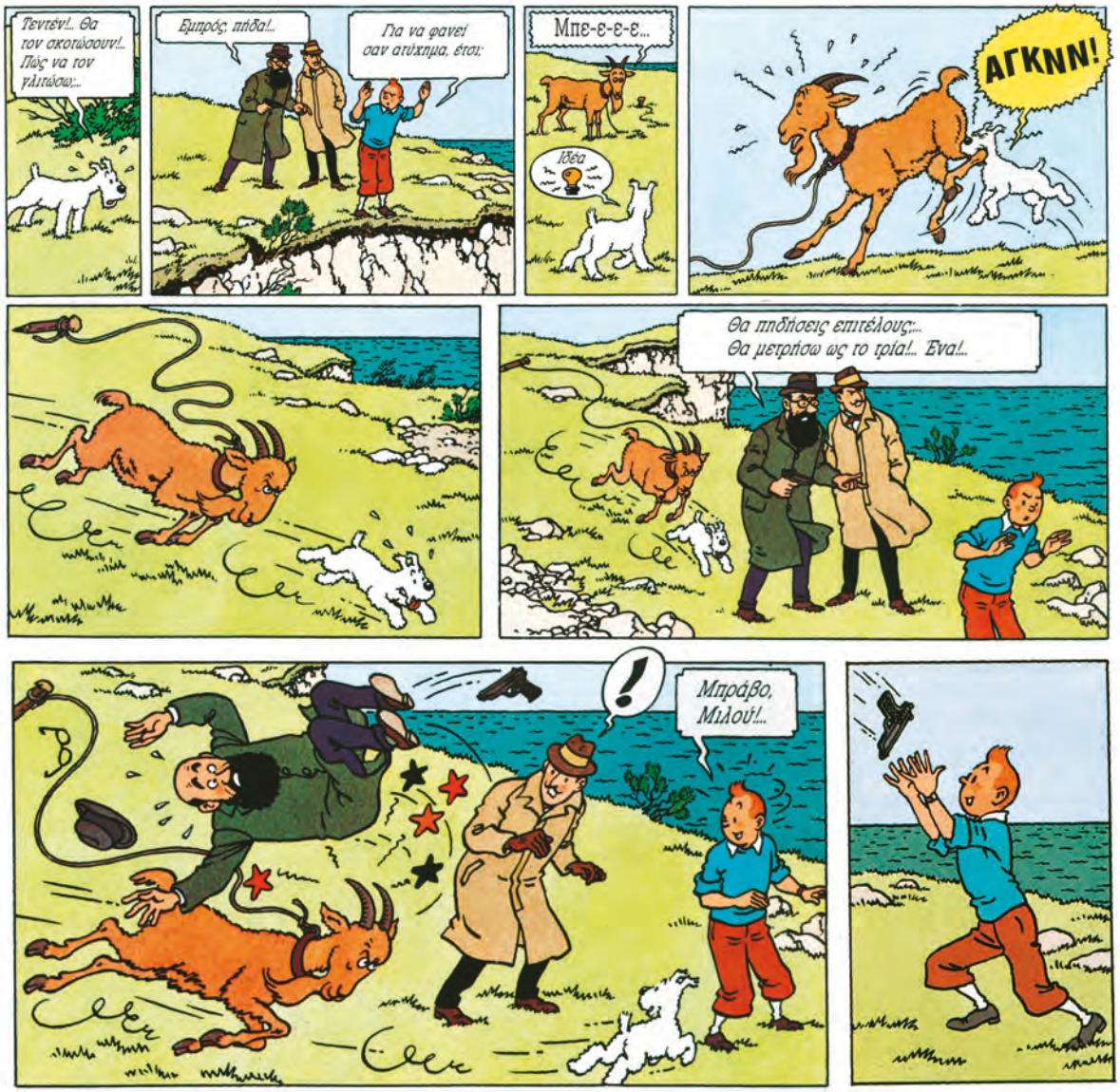

Ο Μιλού είναι το αγαπημένο σκυλάκι του Τεντέν, του διάσημου ντετέκτιβ. Εδώ βλέπετε πώς το έξυπνο σκυλάκι σώζει το αφεντικό του. Μπορείτε να περιγράψετε με μια ιστοριούλα αυτά που συμβαίνουν στις εικόνες;

4

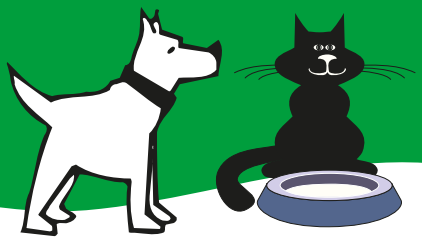

Το πανέξυπνο σκυλάκι, όμως, εκτός από βοηθός του ντετέκτιβ, παραμένει σκυλάκι. Δείτε τι συμβαίνει στην επόμενη ιστορία:

Τα λόγια λείπουν από τις εικόνες μας. Συμπληρώστε τα «συννεφάκια» με τη φαντασία σας.

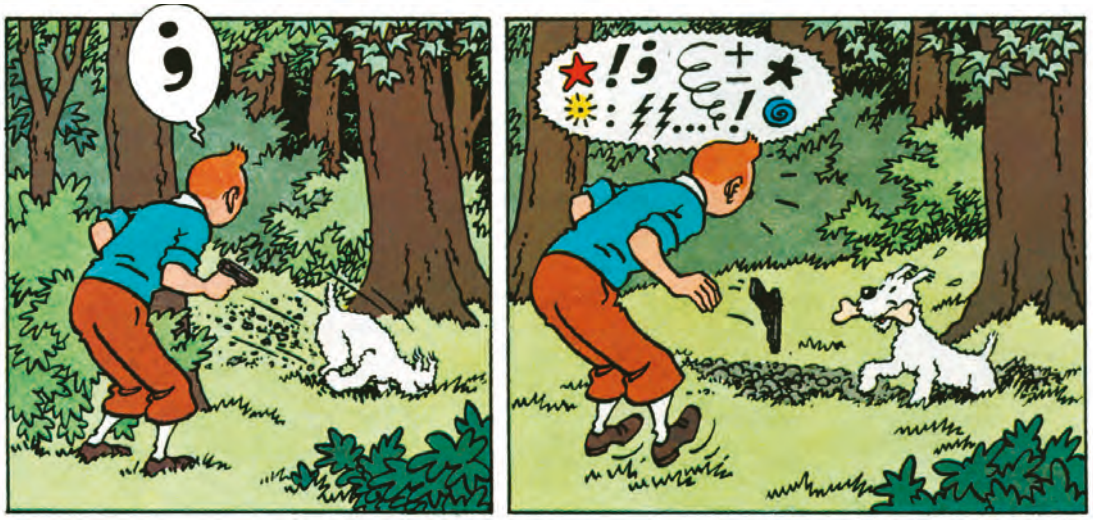

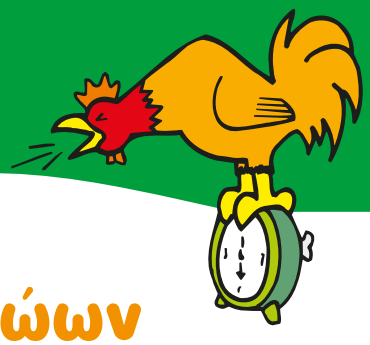

Τα χαρακτηριστικά των ζώων

Μέγεθος:	Μεσαίο
Ύψος:	30-41 εκ.
Βάρος:	18-25 κ.
Διάρκεια ζωής:	8-10 χρόνια

Το σκυλάκι που βλέπετε ανήκει σε μια ράτσα που ονομάζεται **μπουλντόγκ**. Το όνομά του είναι σύνθετη λέξη και σημαίνει στα αγγλικά: ο σκύλος που μοιάζει με ταύρο.

Ας δούμε τώρα μερικά στοιχεία γι' αυτά τα σκυλιά.

Χαρακτήρας: Τα μπουλντόγκ είναι ήρεμα και ευγενικά σκυλιά που έχουν καλή σχέση με τον καθένα. Είναι υπομονετικά και αγαπάνε τα παιδιά, παρόλο που δεν παίζουν μαζί τους με τις ώρες. Επίσης, τα μπουλντόγκ τα πηγαίνουν καλά με τα άλλα ζώα, και με τις γάτες ακόμη. Είναι περισσότερο παρατηρητές παρά προστάτες της περιουσίας. Πρέπει η εκπαίδευσή τους να γίνεται από νωρίς.

Εμφάνιση: Το τρίχωμά τους είναι κοντό και απαλό. Το συναντάμε σε όλα τα χρώματα και τους συνδυασμούς, εκτός του μαύρου. Τα πιο συνηθισμένα χρώματα είναι το καστανοκόκκινο, το πυρρόξανθο και το σταχτί.

Καλλωπισμός και άσκηση: Τα μπουλντόγκ έχουν ανάγκη μόνο από ένα γρήγορο βούρτσισμα μία φορά την εβδομάδα. Οι ζάρες στο πρόσωπο και τη μύτη, καθώς επίσης στην περιοχή γύρω από τη μουσούδα χρειάζονται καθάρισμα συχνά. Τους αρέσει η καθιστική ζωή. Επομένως, μία βόλτα τη μέρα γύρω από το τετράγωνο θεωρείται αρκετή άσκηση για εκείνα.

www.zoofilia.gr (διασκευή)

4

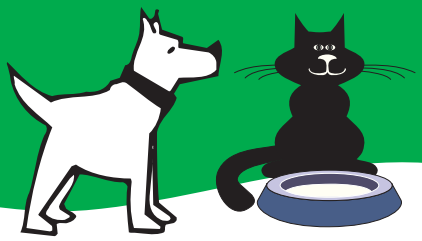

1. Παραπάνω έχουμε την **επιστημονική περιγραφή** του «μπουλντόγκ». Περιγράψτε με τον δικό σας τρόπο το αγαπημένο σας ζώο ή ένα από αυτά που συνήθως ζουν μαζί με τους ανθρώπους. Πρέπει να αναφέρετε:

- Ποιο είναι το όνομά του
- Πότε και πώς το απέκτησα
- Πώς είναι (εξωτερική περιγραφή)
- Πώς περνάω μαζί του
- Τι νιώθω γι' αυτό
- Ένα περιστατικό από τη ζωή μου μαζί του που ήταν σημαντικό
- Συναισθήματα και σκέψεις μου γι' αυτό το περιστατικό

2. Υπογραμμίστε τα επίθετα του κειμένου και γράψτε τα στα τρία γένη:

αρσενικό	θηλυκό	ουδέτερο
ήρεμος	ήρεμη	ήρεμο

3. Θυμάστε πώς κλίνονται τα επίθετα σε -ής που δηλώνουν χρώμα, όπως σταχτής; Συμπληρώστε ό,τι λείπει:

	Ενικός αριθμός	Πληθυντικός αριθμός
Ονομαστική	(ο) σταχτής	(οι)
Γενική	(του) σταχτή/σταχτιού	(των)
Αιτιατική	(τον)	(τους) σταχτιούς
Κλητική	σταχτή	σταχτιοί

	Ενικός αριθμός	Πληθυντικός αριθμός
Ονομαστική	(η)	(οι)
Γενική	(της)	(των) σταχτιών
Αιτιατική	(τη) σταχτιά	(τις)
Κλητική	σταχτιά	σταχτιές

	Ενικός αριθμός	Πληθυντικός αριθμός
Ονομαστική	(το)	(τα) σταχτιά
Γενική	(του) σταχτιού	(των)
Αιτιατική	(το)	(τα) σταχτιά
Κλητική	σταχτί	

Πολλές φορές, όταν μιλάμε, χρησιμοποιούμε αυτά τα επίθετα σαν να ήταν άκλιτα, με κατάληξη σε -ί, π.χ. ο *θαλασσί* φιόγκος, του *θαλασσί* φιόγκου, οι *θαλασσί* φιόγκοι, η *θαλασσί* φούστα, της *θαλασσί* φούστας, τη *θαλασσί* φούστα, οι *θαλασσί* φούστες κτλ. Αυτό συμβαίνει γιατί χρησιμοποιούμε συχνά το επίθετο σε -ί ως ουσιαστικό για να δηλώσουμε το χρώμα, π.χ. το *θαλασσί* σού πάει πολύ.

4. Ξεκινώντας από την **απλή** πρόταση «Ο σκύλος παίζει με το γατάκι» φτιάξτε μια αστεία ιστοριούλα στο τετράδιό σας με όσο πιο πολλά επίθετα σε -ής μπορείτε:

Ο κανελ____ σκύλος παίζει με το σταχτ____ γατάκι πάνω στην κεραμιδ____ σκεπή. Το γατάκι φοράει έναν βυσσιν____ φιόγκο.

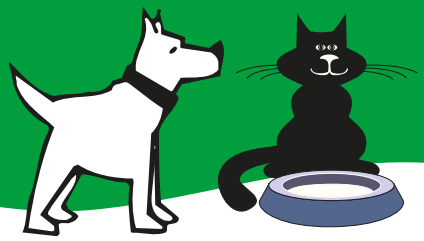

«Αγάπες... με ουρά»

Η μαμά μου είναι γατόφιλη, δηλαδή ανήκει σ' εκείνη την τάξη των ανθρώπων που προτιμούν τις γάτες από τους σκύλους. Εμένα, αν με ρωτήσεις, μ' αρέσουν περισσότερο οι σκύλοι. Όταν αγριεύουν, σου δίνουν μια ντόμπρα δαγκωνιά κι όχι εκείνες τις ύπουλες γατίσιες νυχιές, που δεν αποκλείεται να συνοδεύονται ΚΑΙ από δαγκωνιά! Διότι, βεβαίως, άλλη χάρη έχει του σκύλου. Η δαγκωνιά λέω. Πάει και τελείωσε.

Η μαμά, όμως, από τότε που έχασε το σκυλί ΤΗΣ —και πάνε πάρα πολλά χρόνια από τότε, γιατί το έχασε όταν ήταν δώδεκα χρονώ—, από τότε, λέω, δεν εννοεί να αγαπήσει άλλο σκυλί, και όλη την αγάπη της τη δίνει στις γάτες. Και όχι σε όλες, παρακαλώ, αλλά ΣΤΗ γάτα, που είναι κάθε φορά, βέβαια, η γάτα ΤΗΣ.

Εδώ θα πρέπει να πω πως δεν μπορείς να θεωρείς εσύ μια γάτα για δικιά σου, γιατί γενικά αυτά τα πλάσματα είναι μονόχνοτα κι ανεξάρτητα, και δε θέλουν ν' ανήκουν σε κανέναν παρά στον εαυτό τους. Μόνο μερικές φορές —κι αυτό σπάνια— συμβαίνει να δεθούν με κάποιον άνθρωπο, αλλά και τότε είναι γιατί τον διάλεξαν αποκλειστικά εκείνες.

Βούλα Μάστορη, *Αγάπες... με ουρά*, εκδ. Πατάκη, Αθήνα, 1999

Οι δύο φίλοι

Ο σκύλος λέει της γάτας:
Τα νύχια σου ετοιμάζεις,
φυσάς και καμπουριάζεις.
Μα τι έχεις και θυμώνεις;
Ως πότε οι τσακωμοί;
Κι εκείνη: Μη ζυγώνεις,
σε σκίζω στη στιγμή.

Για στάσου, λέει ο σκύλος,
δε θέλεις να είμαι φίλος;
και κούναε την ουρά...
Τρωγόμαστε βδομάδες,
παίρνεις και δίνεις ξύλο.
Ας πάψουν οι καβγάδες
και δέξου με για φίλο.

Δε σκέφτηκες κομμάτι
πως απ' την γκρίνια αυτή
θα μείνω μ' ένα μάτι
θα μείνεις μ' ένα αυτί;
Η γάτα με ησυχία
το πόδι κατεβάζει,
του σκύλου η ομιλία
σε συλλογή τη βάζει.

Ήταν εχθροί, φιλιώσαν.
Ξεχάσαν τι είχε γίνει.
Συντρόφεψαν. Ειρήνη.

Βλέπω καλά; Έχει χάζι,
το αφεντικό φωνάζει.
Ποιοι να 'ναι οι δυο κει κάτω
που τρώνε στο ίδιο πιάτο;

Ζαχαρίας Παπαντωνίου

τα ζώα που ζουν κοντά μας

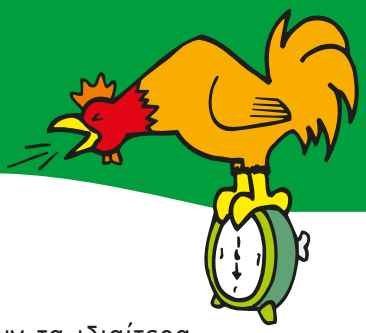

1. Στα δύο παραπάνω κείμενα βρείτε τις προτάσεις που αναφέρουν τα ιδιαίτερα γνωρίσματα του σκύλου και της γάτας (τον «χαρακτήρα» τους και τη συμπεριφορά τους) και τις σχέσεις μεταξύ τους.

σκύλοι	γάτες
Όταν αγριεύουν, σου δίνουν μια ντόμπρα δαγκωνιά.	Όταν αγριεύουν, σου δίνουν ύπουλες νυχιές.

2. Διαβάστε μεγαλόφωνα το ποίημα με διαφορετικό χρωματισμό κάθε φορά, πότε χαρούμενο, πότε λυπημένο, πότε σοβαρό, πότε αστείο κτλ.

3. Φανταστείτε και γράψτε έναν διάλογο μεταξύ ενός σκύλου και μιας γάτας, όπως αυτός που διαβάσατε στο ποίημα. Μπορείτε να βρείτε λέξεις με ομοιοκαταληξία;

Σκύλος: Με τα νύχια σου το χαλί κουρελιάζεις,
Τι έχεις και νευριάζεις;

Γάτα: .....

Σκύλος: .....

Γάτα: .....

4

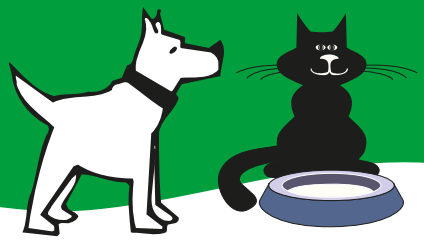

4. Θυμάστε πώς κλίνονται τα επίθετα σε -ύς, όπως *μακρύς*; Συμπληρώστε ό,τι λείπει:

	Ενικός αριθμός	Πληθυντικός αριθμός
Ονομαστική	(ο) μακρύς	(οι) μακριοί
Γενική	(του)	(των)
Αιτιατική	(τον)	(τους)
Κλητική	μακρύ	μακριοί

	Ενικός αριθμός	Πληθυντικός αριθμός
Ονομαστική	(η)	(οι) μακριές
Γενική	(της) μακριάς	(των) μακριών
Αιτιατική	(τη)	(τις)
Κλητική	μακριά	μακριές

	Ενικός αριθμός	Πληθυντικός αριθμός
Ονομαστική	(το)	(τα) μακριά
Γενική	(του)	(των)
Αιτιατική	(το)	(τα)
Κλητική	μακρύ	μακριά

Χρησιμοποιήστε το επίθετο αυτό (και όσα άλλα νομίζετε ότι ταιριάζουν) για να μεγαλώσετε την παρακάτω πρόταση:

Η γάτα κούναγε την ουρά.

Η γάτα κούναγε τη **μακριά** ουρά της.

Η ..... γάτα κούναγε με ..... χάρη τη μακριά και ..... ουρά της.

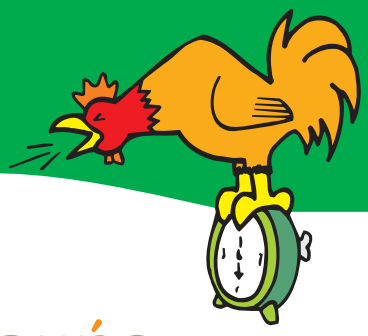

Τα ζώα της εξοχής

1. Στο κείμενο που ακολουθεί να βάλετε τις παραγράφους στη σωστή τους σειρά, συμπληρώνοντας στο κενό κουτάκι τον αριθμό που πρέπει. Υπογραμμίστε τις λέξεις που σας βοήθησαν να βρείτε τη σωστή σειρά.

Όλη την ώρα που τρώγαμε το βραδινό μας, αυτό βέλαζε, κι ο πατέρας μου αγρίευε. — Αύριο θα πάει στον χασάπη! είπε θυμωμένος. Δεν πρόκειται να μας αφήσει να κλείσουμε μάτι όλη τη νύχτα!	
Έπειτα το βάλαμε στην πίσω αυλή. Μόλις το αφήναμε μόνο του, βέλαζε συνέχεια και σου έκαιγε την καρδιά. Μόνο όταν το χάιδευες και το έπαιρνες αγκαλιά σταματούσε. — Θέλει να αισθάνεται τη ζεστασιά σου, νομίζει πως είναι η μάνα του, είπε η μητέρα μου. Πέρασα όλη τη μέρα μαζί του. Έλα όμως που ήρθε και η νύχτα...	
Εκείνο το βράδυ δεν μπορούσα να ηρεμήσω. Σηκώθηκα, και στις μύτες των ποδιών κατέβηκα τη σκάλα. Βγήκα απ' την κουζίνα στην πίσω αυλή. Πήρα το κατσικάκι, άνοιξα την πόρτα του αυτοκινήτου, το έβαλα μέσα, μπήκα κι εγώ. Το αγκάλιασα και κοιμηθήκαμε εκεί, μαζί, όλη τη νύχτα.	
Παραμονές του Πάσχα μάς φέρανε δώρο από ένα χωριό ένα υπέροχο μικρό κατσικάκι. — Τι θα το κάνουμε τώρα αυτό; έλεγε απελπισμένη η μαμά μου.	**1**
Ο πατέρας μου είχε καλή καρδιά. Έτσι, το σπίτι μας απέκτησε τώρα ένα κατσικάκι. Όταν, πολύ σπάνια, πηγαίναμε καμιά εκδρομή όλοι μαζί, εγώ καθόμουνα πίσω στο αυτοκίνητο με το κατσικάκι μου αγκαλιά, σαν να 'τανε σκυλάκι. «Είμαστε η ποιμενική ασυμφωνία» έλεγε ο πατέρας μου.	

Σοφία Ζαραμπούκα, *Φίλοι φίλοι καρδιοφίλοι*, *Ο Λίνος*, εκδ. Πατάκη, Αθήνα, 1995

4

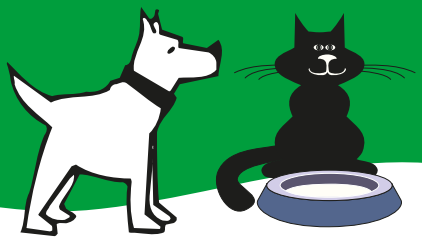

Διαβάστε το παρακάτω κείμενο παρατηρώντας προσεκτικά τις υπογραμμισμένες λέξεις και τις εικόνες:

Η φίλη μου η Βασιλική συχνά πηγαίνει στο χωριό της. Εκεί μένει η γιαγιά της, σ' ένα σπίτι με μεγάλο περιβόλι γύρω του. Στο περιβόλι υπάρχουν πολλών ειδών ζώα, γάτες, σκύλοι, κατσίκες και κότες. Της Βασιλικής τής αρέσει να τα φροντίζει και να παίζει μαζί τους. Πιο πολύ όμως τρελαίνεται για το καφετί σκυλάκι, τον Φοξ, τον φύλακα άγγελο του αγροκτήματος της γιαγιάς της. Ο Φοξ, μόλις βλέπει τη Βασιλική, κουνάει την ουρά του και τρέχει κοντά της. Χοροπηδάει γύρω της και της γλείφει τα παπούτσια της. Όσο καιρό μένει εκεί, κοιμάται έξω από το παραθύρι της. Αχ! Πόσο θα ήθελα να έχω κι εγώ ένα σκυλάκι ☐ που να το αγαπάω και να με αγαπάει!

Καταλαβαίνετε τη διαφορά ανάμεσα στις φράσεις;
η φίλη μου η Βασιλική
το καφετί σκυλάκι
ένα σκυλάκι
Τα *η, το* είναι **οριστικά** άρθρα.
Το *ένα* είναι **αόριστο** άρθρο.

Το **οριστικό άρθρο** το χρησιμοποιούμε για να μιλήσουμε για κάτι συγκεκριμένο, που είναι γνωστό, ενώ το **αόριστο** το χρησιμοποιούμε όταν δεν είναι ακόμα γνωστό. Προσέξτε τη διαφορά: *Είδα **ένα** σκυλάκι* (κάποιο σκυλάκι, άγνωστο, που δεν το γνώριζα από πριν) *στον δρόμο. **Το** σκυλάκι αυτό* (που τώρα είναι συγκεκριμένο, γνωστό)...

2. Στο αγρόκτημα τα ζώα έχουν έναν μεγάλο εχθρό, τον λύκο. Διαβάστε το παρακάτω κείμενο και συμπληρώστε τα κενά με το οριστικό ή το αόριστο άρθρο που ταιριάζει:

_____ κατσίκα απομακρύνθηκε _____ μέρα από το κοπάδι της, χωρίς να το καταλάβει, και βρέθηκε ανάμεσα σε μερικούς θάμνους. Ξαφνικά, μέσα από _____ θάμνο ξεφυτρώνει _____ λύκος.

_____ κατσίκα τρόμαξε τόσο πολύ, που έμεινε ακίνητη, γιατί είχαν παραλύσει _____ πόδια της. Φοβήθηκε πως ήρθε _____ τελευταία της στιγμή. _____ λύκος θα έπεφτε πάνω της και...

Όμως _____ λύκος δεν κουνήθηκε από τη θέση του...

Αισώπου Μύθοι

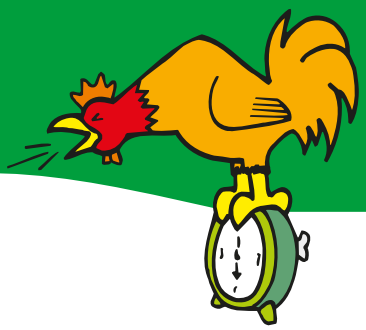

3. Γράψτε στο τετράδιό σας τη δική σας συνέχεια στον μύθο, βάζοντας να παίρνουν μέρος στην ιστορία και οι άνθρωποι του αγροκτήματος, που θα προσπαθούν να βοηθήσουν την κατσίκα να γλιτώσει από τον λύκο.

4. Στο επόμενο τεύχος της εφημερίδας του σχολείου θα υπάρχει αφιέρωμα στη ζωή στο αγρόκτημα.

Ας πούμε ότι αποφασίζετε με τους συμμαθητές σας να επισκεφτείτε ένα αγρόκτημα και να συλλέξετε πληροφορίες για την εφημερίδα σας. Από πριν χωρίζεστε σε τρεις ομάδες, που η καθεμιά θα έχει τον δικό της ρόλο.

Ομάδα Α: Συζητάτε με τους ανθρώπους του αγροκτήματος και συλλέγετε πληροφορίες για την κοινή ζωή ανθρώπων – ζώων. Με την επιστροφή σας στο σχολείο, ως νέοι δημοσιογράφοι γράφετε και δημοσιεύετε στην εφημερίδα του σχολείου σας ένα άρθρο με τίτλο: **Μια διαφορετική ζωή για τα κατοικίδια**.

Ομάδα Β: Ο άνθρωπος που φροντίζει τα ζώα στο αγρόκτημα κάνει μια πολύ δύσκολη και κουραστική δουλειά. Παίρνετε συνέντευξη από αυτόν. Γράψτε τις ερωτήσεις που θα θέλατε να του κάνετε. Εσείς τι κρίνετε σημαντικό και ενδιαφέρον να τον ρωτήσετε; Για παράδειγμα:

- *Πώς είναι η ζωή στο αγρόκτημα;*
- *Τι ώρα πρέπει να ξυπνήσετε για να αρχίσετε τις δουλειές;*
- *Γιατί λένε ότι η ζωή του αγρότη είναι δύσκολη;*

Ομάδα Γ: Πηγαίνοντας στο αγρόκτημα, βλέπετε τα ζώα που ζουν εκεί και παρατηρείτε την καθημερινή ζωή τους αλλά και τη συμπεριφορά τους. Επιστρέφοντας γράψτε μια φανταστική ιστορία με πρωταγωνιστή ένα ζώο του αγροκτήματος που σας κίνησε πιο πολύ το ενδιαφέρον. Με αυτή την ιστορία θα κλείσετε το αφιέρωμα της εφημερίδας σας για το αγρόκτημα.

Επίθετα που μπορείτε να χρησιμοποιήσετε:

αγελαδινός, ανθεκτικός, γαλακτοκομικός, δυνατός, εξημερωμένος, επιθετικός, ζωηρός, ήρεμος, θηλυκός, θρεπτικός, κατσικίσιος, κουραστικός, νόστιμος, παραγωγικός, πρόβειος, υγιεινός, χοιρινός κ.ά.

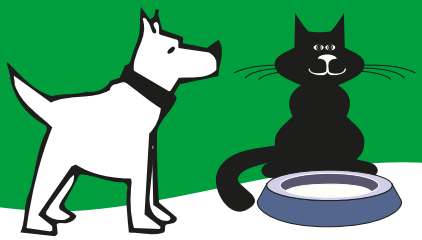

Μαθαίνω περισσότερα για τα ζώα που ζουν κοντά μας

Δημόπουλος Ντίνος, *Ο Βάνκα και τα αδέσποτα*, εκδ. Καστανιώτη, Αθήνα, 2000.

«Ζώα», *Ερευνώ και ανακαλύπτω*, ΟΕΔΒ, Αθήνα, 1999.

Ζώα του χωριού, εκδ. Στρατίκη, Αθήνα, χ.χ.

Κέστνερ Έριχ, *Η συνέλευση των ζώων*, μετάφρ. Ε. Τορόση, εκδ. Πατάκη, Αθήνα, 2002.

Langley Andrew – Sterry Paul, *Ρωτώ και μαθαίνω για φυτά και ζώα*, μετάφρ. Α. Εμμανουηλίδου, εκδ. Μεταίχμιο, Αθήνα, 2002.

Οι φίλοι μας τα ζώα, σειρά βιβλίων από τις εκδ. Καστανιώτη.

Παμπούδη Παυλίνα, *15 και 1/2 κάπως περίεργα παραμύθια*, εκδ. Κέδρος, Αθήνα, 1999.

Πλασσαρά Κατερίνα, *Τα ελληνικά ζώα που χάνονται – άλογα, σκύλοι, αγροτικά*, εκδ. Ζήτρος, Αθήνα, 2004.

Φίλντιση Σοφία, *Ο Αράπης*, εκδ. Πατάκη, Αθήνα, 2000.

www.anthropos.gr
www.zoofilia.gr

Ανθολόγιο: Τζ. Λόντον, *[Ένας σκύλος σωτήρας]*, σελ. 40

Ρ. Νταλ, *Η καρδιά ενός ποντικού*, σελ. 85

Ε. Τριβιζάς, *[Η θλιμμένη αγελάδα]*, σελ. 273

Ενότητα 5

5

ΤΑ ΝΕΑ ΑΦΙΕΡΩΜΑ

Πολυτεχνείο '73

ΔΕΥΤΕΡΑ 17 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 2003

Ο φακός της Ιστορίας

Στις 03.03 του Σαββάτου 17 Νοεμβρίου 1973 το τανκς ρίχνει την κεντρική πύλη του Πολυτεχνείου, τσαλαπατώντας τους διαδηλωτές που ήταν σκαρφαλωμένοι πάνω της και τραγουδούσαν τον Εθνικό Ύμνο

Η εξέγερση του Πολυτεχνείου ήταν η πιο μαζική πράξη αντίστασης του λαού κατά της στρατιωτικής δικτατορίας και είναι πρώτα από όλα έργο των φοιτητών και των νέων. Τα τανκς που γκρέμισαν την κεντρική πύλη του Πολυτεχνείου είχαν πριν από 6½ χρόνια καταπατήσει το κοινοβουλευτικό καθεστώς στην Ελλάδα και τον Ιούλιο του 1974 τσαλάκωσαν την Κυπριακή Δημοκρατία.

Η στρατιωτική δικτατορία κατάργησε αμέσως τη βουλή, την κυβέρνηση και τις εκλογές, τα ανθρώπινα και τα πολιτικά δικαιώματα της ελευθερίας του τύπου, του συνδικαλισμού, της δικαιοσύνης και τα μετέτρεψε σε αδικήματα.

εφημερίδα *Τα Νέα*, 17 Νοεμβρίου 2003

Διαβάστε από το **Ανθολόγιο**: *[Η εξέγερση]*, της Μαργαρίτας Λυμπεράκη, σελ. 223.

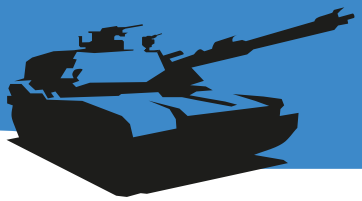

• Αφού πραγματοποιήσετε τις δραστηριότητες που σας προτείνει το **Ανθολόγιο**, μπορείτε να πάρετε ιδέες από την παραπάνω φωτογραφία και το κείμενο και να φτιάξετε ένα πρωτοσέλιδο για τη δική σας εφημερίδα. Οι τίτλοι των άρθρων σας, το φωτογραφικό υλικό ή η δική σας εικονογράφηση είναι απαραίτητα στοιχεία για το πρωτοσέλιδο της εφημερίδας σας.

Τριήμερο στα κάγκελα

Σε μια στιγμή παραμερίζει το πλήθος. Μαζί του κι εμείς. Παραμερίζουμε για να περάσει μια εικόνα ζωής, νιογέννητη κι αυτή, φερμένη όμως από πολύ παλιά παραμύθια:

Ένας άντρας –ο πατέρας πρέπει να είναι– και στο σβέρκο του καθισμένο ένα μικρό παιδί. Πολύ μικρό. Περνούν αμίλητοι ανάμεσά μας και το παιδί από ψηλά, μ' ένα πρόσωπο σοβαρό, κοιτάζει όλους μας αμίλητο κουνώντας με το χέρι του ένα χάρτινο σημαιάκι. Πού βρέθηκε τέτοια ώρα το παιδί; Πού βρέθηκε το σημαιάκι; Τα παιδιά τέτοια ώρα κοιμούνται. Τα σημαιάκια τέτοια ώρα είναι θαμμένα σε μπαούλα περιμένοντας κάποια εθνική γιορτή για να βγουν και να κρατηθούν από παιδικά χέρια.

Υποδεχόμαστε σιωπηλοί τη νέα ζωή που περνάει ανάμεσά μας.

Να γονατίσουμε πρέπει.

Να σκύψουμε τα κεφάλια μας πρέπει στη νέα ζωή.

Παραμερίζουμε μόνο. Και σωπαίνουμε. Και το παιδί προχωράει πιο πάνω, όλο πιο πάνω, και το αυλάκι που ανοίγει πίσω του ξανακλείνει.

Τώρα το παιδί φαντάζει από μακριά σαν να πορεύεται μοναχό του πάνω απ' τα κεφάλια μας, σαν να ξανάγινε το θαύμα λες, και περπατάει πάνω στα κύματα το παιδί, έπειτα από τόσους αιώνες, δίχως να βουλιάζει.

Ώρα μεσάνυχτα.

Σείεται η γη απ' άκρη σ' άκρη. Τρίζουν τα παράθυρα. Παραβιάζονται οι πόρτες. Όχι! Δεν είναι οχλοβοή. Είναι φωνές καθαρές. Δεν είναι όχλος. Δεν είναι βουητό. Είναι απόσταγμα γνώσης αιώνων, που τη ζύμωσαν οι άνθρωποι μέσα σε μπουντρούμια και σε κρυφά σχολειά.

Χάνομαι προς τα αριστερά. Άλλος κόσμος στριμώχνεται εδώ. Κάποιοι κουβαλάνε θεόρατα πανέρια γεμάτα τρόφιμα. Για τα παιδιά. Για την καρδιά την πολιορκημένη.

Φώντας Κονδύλης, *Τριήμερο στα κάγκελα*, εκδ. Καστανιώτη, Αθήνα, 1987

• «Είναι απόσταγμα γνώσης αιώνων, που τη ζύμωσαν οι άνθρωποι μέσα σε μπουντρούμια και σε κρυφά σχολειά» λέει ο Φώντας Κονδύλης. Τι εννοεί κατά τη γνώμη σας;

• Αν γινόταν και συναντούσατε αυτό το παιδί τότε (ή τώρα, που θα είναι μεγάλος άνθρωπος), τι θα το ρωτούσατε;

• Συζητήστε τις εντυπώσεις σας ακούγοντας την κασέτα με τα ηχογραφημένα ντοκουμέντα από τον ραδιοφωνικό σταθμό του Πολυτεχνείου.

5

Μικρός τύμβος

Δίχως τουφέκι και σπαθί, με τον ήλιο στο μέτωπο,
υπήρξατε ήρωες και ποιητές μαζί. Είστε το Ποίημα.

Απλώνοντας το χέρι μου δε φτάνει ως εκεί
που ωραία λουλούδια σε υψηλό λειμώνα* τις μορφές σας
λιτανεύει ο αέρας της αρετής. Ω παιδιά μου,

μπροστά σ' αυτό το Ποίημα μετράει μόνο η σιωπή.

Νικηφόρος Βρεττάκος

Άγνωστος αγωνιστής

Η σφαίρα που σε σκότωσε
πέρασε δίπλα από την καρδιά μου,
δίπλα απ' την καρδιά μου έπεσες νεκρός,
δίπλα απ' την καρδιά μου σ' έθαψαν,
απάνω στον τάφο σου χτυπά.

Κώστας Μόντης

Κοίτα με στα μάτια

Κοίτα με στα μάτια κι έλα πιο κοντά,
άγια μου καρδιά κι αγαπημένη,
άκουσα κι απόψε πόρτα να χτυπά
πέτρες θα κυλάν οι πεθαμένοι.

Πώς να το ξεχάσω κείνο το παιδί
στο περιβολάκι τ' Αϊ-Νικόλα,
έπινε τον ήλιο σαν χλωρό κλαδί
πριν το θυμηθούν τα πολυβόλα.

Κοίτα με στα μάτια και με το σουγιά
πάρε απ' τη φλέβα μου μελάνι
γράψε τ' όνομά του στην αστροφεγγιά
χέρι φονικό να μην το φτάνει.

Πού είσαι, Πέτρο; Πού είσαι, Γιάννη;
Στου κάτω κόσμου το σιντριβάνι.
Νεράκι πίνω να λησμονήσω.
Γύρισε πίσω. Γύρισε πίσω.

Νίκος Γκάτσος

- Πώς καταλαβαίνετε τον στίχο: «μπροστά σ' αυτό το Ποίημα μετράει μόνο η σιωπή»;
- Με ποιες λέξεις ή φράσεις δηλώνεται στα ποιήματα ότι οι φοιτητές ήταν άοπλοι;
- Ποιες εικόνες χρησιμοποιούν οι ποιητές; Περιγράψτε τες με δικά σας λόγια.
- Με θέμα «Η νύχτα της 17ης Νοέμβρη 1973», ζωγραφίστε ή χρησιμοποιήστε την τεχνική του κολάζ φτιάχνοντας το δικό σας έργο.

*λειμώνας: λιβάδι, βοσκοτόπι

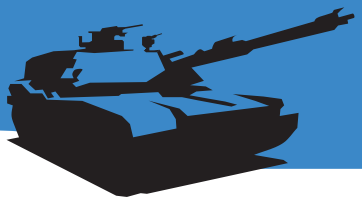

Ο Φωκίων ήταν ελάφι

– Εμείς ξεκινήσαμε!

Ο Λευτέρης –ναι– ήταν περήφανος.

– Εμείς ξεκινήσαμε! ξανάπε. Κι άρχισαν να τρέμουν τα φίδια κι οι σαύρες απ' τον φόβο τους! συνέχισε.

Και ήταν –ναι!– περήφανος ο Λευτέρης.

Ο Ιάκωβος σάστισε:

– Μπράβο σας!

– Κι εμείς που μόλις τώρα αρχίσαμε την προσπάθειά μας να σας βοηθήσουμε!

Το χελιδόνι φοβήθηκε πως τώρα κανείς δε θα το χρειαζόταν.

– Μα δε θα μπορούσατε να βρείτε πιο κατάλληλη στιγμή! Τώρα είναι που χρειαζόμαστε τη βοήθεια όλων! το καθησύχασε ο σπουργίτης.

– Συμφωνώ κι εγώ! Μια μικρή μονάχα αλλαγή θα γίνει στο σχέδιό μας. Μια ευχάριστη αλλαγή! χαμογελούσε ο σκίουρος. Λευτέρη, εξακολουθώ να θέλω να τραβήξω φωτογραφίες!

– Από φωτογραφίες όσες θες! Έλα μαζί μου!

Ο σπουργίτης φτερούγισε προς την πολιτεία.

Τα μερμήγκια είχαν γεμίσει όλη την πλατεία.

Παντού μερμήγκια τραγουδούσαν, φώναζαν, ύψωναν σημαίες και πλακάτ.

«ΛΕΥΤΕΡΙΑ ΓΙΑ ΟΛΟΥΣ» ο σκίουρος διάβασε ένα.

«ΟΧΙ ΠΙΑ ΑΛΛΗ ΤΥΡΑΝΝΙΑ» συλλάβισε ένα άλλο το χελιδόνι δίπλα του.

Ο σπουργίτης ήταν όλο καμάρι. Πλησίασε πιο κοντά στους άλλους δυο. Είχε μεγάλη φασαρία και ήθελε να τον ακούσουν.

– Τα μερμήγκια πρώτα ξεκίνησαν τον αγώνα! τους φώναξε.

Το χελιδόνι απόρησε:

– Τα μερμήγκια!

– Και γιατί κλείστηκαν μέσα σ' αυτό το κτίριο; ρώτησε ο σκίουρος.

– Είναι το πιο μεγάλο σχολειό της χώρας! Γι' αυτό κλείστηκαν εδώ. Επειδή τα γράμματα δεν αντέχουν την καταπίεση! Όμως θα σας τα πει πιο καλά ένα απ' αυτά τα μερμήγκια. Οποιοδήποτε απ' αυτά.

Ο σπουργίτης έγνεψε σ' ένα μερμήγκι που περνούσε δίπλα τους.

– Μπήκαμε εδώ μέσα κι αποφασίσαμε να μη βγούμε παρά μονάχα με βία, αν δε μας ξαναδώσουν τη λευτεριά μας. Ήταν καιρός να δώσουμε ένα μάθημα σε όλα τα φίδια και στις σαύρες, σε όλους τους ποντικούς! τους εξήγησε αυτό.

– Καλά και τι περιμένετε πως θα πετύχετε; ρώτησε το χελιδόνι.

– Να σου πω εγώ! είπε ένα άλλο μερμήγκι που ήρθε και στάθηκε δίπλα τους. Ελπίζουμε πως έτσι θα κάνουμε τους συμπατριώτες μας να νικήσουν τον φόβο τους και να ενωθούν μαζί μας. Να ξεσηκωθούμε όλοι και να απαιτήσουμε λευτεριά και δικαιοσύνη.

– Και δε φοβάστε;

Ο σκίουρος έβλεπε κάπως μικρό το μερμήγκι για έναν τόσο μεγάλο αγώνα.

Εκείνο έδειξε πίσω απ' τα κάγκελα που περιτριγύριζαν τον τοίχο του μεγάλου κτιρίου:

– Δείτε εκεί έξω!

Φίδια, σαύρες, ποντικοί με όπλα, με κράνη και με σκοτεινά, ολοσκότεινα πρόσωπα στέκονταν και κοιτούσαν τα κλεισμένα μερμήγκια.

Κάτι κρύο, παγωμένο, πέρασε πάνω απ' τα πούπουλα του χελιδονιού.

Κάτι κρύο, παγωμένο, άγγιζε τη γούνα του σκίουρου.

– Ναι, φοβόμαστε! συνέχισε το μερμήγκι. Όμως πρέπει να νικήσουμε αυτόν τον φόβο. Το άλλο μερμήγκι πλησίασε τα κάγκελα:

– Κι έπειτα δες! Δες εκεί πίσω. Πίσω απ' τα φίδια, πίσω απ' τα ποντίκια υπάρχουν όλοι εκείνοι που μας συμπαραστέκονται. Βουβά τώρα. Πιο ζωντανά σε λίγο. Κοντεύουμε να τους πείσουμε.

– Ναι, πρέπει κάτι να κάνουν! φώναξε ο σκίουρος κι η φωτογραφική μηχανή υψώθηκε στο μάτι του.

Ένα μερμήγκι με ένα πανό που έγραφε «ΛΕΥΤΕΡΙΑ ΣΕ ΟΛΟΥΣ» πέρασε μπροστά απ' τον φακό και καθρεφτίστηκε μέσα του.

Μάνος Κοντολέων, *Ο Φωκίων ήταν ελάφι*, εκδ. Καστανιώτη, Αθήνα, 1992

- Γιατί οι ήρωες του συγγραφέα είναι επιλεγμένοι από τον κόσμο των ζώων;
- Βρείτε ποια ζώα αντιπροσωπεύουν τον λαό και ποια τους δικτάτορες και τους συνεργούς τους.
- «Είναι το πιο μεγάλο σχολειό της χώρας! Γι' αυτό κλείστηκαν εδώ. Επειδή τα γράμματα δεν αντέχουν την καταπίεση!» Τι εννοεί κατά τη γνώμη σας ο συγγραφέας;
- Τι θέλει να μας πει η παραπάνω ιστορία;

- Γράψτε μια δική σας παρόμοια ιστορία, έχοντας για ήρωες ζώα.

Μαθαίνω περισσότερα για τη 17η Νοέμβρη

Γκρης Ηλίας, *Το μελάνι φωνάζει – Η 17η Νοέμβρη 1973 στη λογοτεχνία*, εκδ. Μεταίχμιο, Αθήνα, 2003.

Κλιάφα Μαρούλα, *Οι πελαργοί θα ξανάρθουν*, εκδ. Κέδρος, Αθήνα, 1990.

Μάστορη Βούλα, *Κάτω από την καρδιά της*, εκδ. Πατάκη, Αθήνα, 1995.

Μητροπούλου Κωστούλα, *Το χρονικό των τριών ημερών*, εκδ. Μπουκουμάνη, Αθήνα, 1976.

Σαρή Ζωρζ, *Τα γενέθλια*, εκδ. Πατάκη, Αθήνα, 1998.

Σίνου Κίρα, *Μια χαραμάδα φως*, εκδ. Κέδρος, Αθήνα, 1986.

Ενότητα 6

- Γράφουμε επιστολές και προσκλήσεις σε φίλους
- Περιγράφουμε δραστηριότητες με φίλους
- Αλλάζουμε τον ευθύ σε πλάγιο λόγο και τον πλάγιο σε ευθύ
- Αναγνωρίζουμε και χρησιμοποιούμε σωστά τις αποτελεσματικές και τελικές προτάσεις

6

Φίλοι από άλλες χώρες

Πολλά σχολεία της χώρας μας έχουν επικοινωνία με σχολεία άλλων χωρών, έτσι ώστε να δώσουν την ευκαιρία στους μαθητές τους να κάνουν φίλους παντού. Αυτό γίνεται από παλιά σε αρκετά σχολεία μας. Βέβαια, τότε η επικοινωνία γινόταν αποκλειστικά με επιστολές.

Δείτε τι δημοσίευσε ένα σχολείο της Χίου για εκείνη την εποχή στην ιστοσελίδα του*:

«Το σχολείο μας πάντα ανέπτυσσε σχέσεις φιλίας με άλλα σχολεία του εσωτερικού και του εξωτερικού. Ένα τέτοιο παράδειγμα είναι η φιλία που ανέπτυξαν οι μαθητές του σχολείου μετά του σχολείου της Νέας Υόρκης της Αμερικής Little Tor Elementary School το 1967. Κάθε παιδί του Η΄ Δημοτικού Σχολείου αλληλογραφούσε με ένα παιδί του σχολείου Λιτλ Τορ».*

Αποτέλεσμα αυτής της αλληλογραφίας ήταν η ανάπτυξη φιλίας μεταξύ μαθητών και δασκάλων με ανταλλαγή αναμνηστικών δώρων. Ένα από τα ενθύμια της εποχής αυτής είναι:

«... ένα χρυσομέταλλο σετ λουστραρισμένο με καρυδί χρώμα εις ανταπόδοσιν της αλληλογραφίας μεταξύ των μαθητών των δύο σχολείων. Τρεις γραμμές των ωραίων χαραγμένων ελληνικών ακολούθησαν γραμμές χαραγμένες εις τα αγγλικά... Μετά έρχεται το όνομα και η διεύθυνση του τοπικού σχολείου».

---

*www.8dim-chiou.chi.sch.gr

*Δημοτικό σχολείο του Λιτλ Τορ

οι φίλοι μας, οι φίλες μας

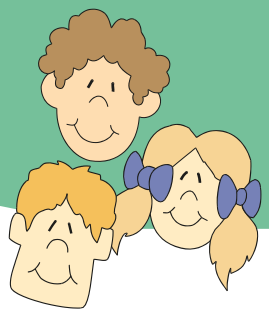

Από απόσπασμα αλληλογραφίας της εποχής μαθαίνουμε:

«... Δέματα και επιστολές διπλού ενδιαφέροντος αντηλλάγησαν το πρώτο έτος. Στην Ελλάδα εστάλησαν νομίσματα αμερικάνικα, μικρές εθνικές πέτρες, φωτογραφίες τοπικές, μικρά ανθοδοχεία και μικροί προσωπικοί θησαυροί. Από την Ελλάδα έφθασαν μικρά πακέτα της τσίχλας παραγωγής Χίου, τεμάχια άγευστων κρυστάλλων εκ των οποίων έγινε η μαστίχα, φωτογραφίες της νήσου Χίου και χρωματιστά βιβλία...».

1. Στα παραπάνω κείμενα κάποιες λέξεις και φράσεις είναι γραμμένες στην «επίσημη» γλώσσα εκείνης της εποχής, στην καθαρεύουσα. Μπορείτε να τις βρείτε και να τις ξαναγράψετε όπως τις χρησιμοποιούμε σήμερα;

... μετά του σχολείου... => με το σχολείο

_____

_____

_____

_____

_____

Ακόμη, αντάλλασσαν προσκλήσεις για να επισκεφτούν μαθητές του ενός σχολείου το άλλο. Σχετικό είναι ένα γράμμα της εποχής αυτής που έγραψε μια μητέρα μαθήτριας στην Αμερική προς τον διευθυντή του σχολείου στην Ελλάδα, μεταφρασμένο απόσπασμα του οποίου παραθέτουμε:

« Αγαπητέ κύριε Μαλλά,

Η κόρη μου Ρομπέρτα γράφει στην Αλεξάνδρα Λατουσάκη εδώ και δύο χρόνια και μια ωραία φιλία αναπτύσσεται. Η Ρομπέρτα μάς μιλάει πολύ για την Αλεξάνδρα, και αυτό μας έδωσε μια ιδέα. Σκεφτήκαμε με τον άνδρα μου να πάρουμε την Αλεξάνδρα στην Αμερική για να περάσει δύο εβδομάδες μαζί μας ως επισκέπτρια. Θα μπορούσε να παρακολουθεί μαθήματα με τη Ρομπέρτα και να πηγαίνει στα αθλήματα μαζί της και στο μάθημα χορού, ώστε να μπορεί να πάρει μέρος στη ζωή της κόρης μου. Μίλησα στον κ. Γουέμπ γι' αυτή την ιδέα και χάρηκε πολύ».

2. Τι λέτε να απάντησε ο κύριος Μαλλάς; Συμπληρώστε το γράμμα:

Αγαπητή κ. ...,

Η πρόσκληση για να περάσει η μαθήτριά μας ..... δύο βδομάδες μαζί με την οικογένειά σας ..... και να .... μας τιμά ιδιαίτερα.

Θα μιλήσω στους γονείς της ώστε να ....

Με όλη μου την εκτίμηση

.....

Όταν προσκαλούμε κάποιον, πρέπει να αναφέρουμε τον **σκοπό** αυτής της πρόσκλησης (π.χ. να έρθει στο σπίτι μας ή για να πάμε κάπου μαζί του ή για άλλο λόγο). Χρησιμοποιούμε λοιπόν προτάσεις που αρχίζουν με το *για να* ή το *να* και ονομάζονται **τελικές** (από την αρχαία λέξη τέλος = σκοπός) και προτάσεις που αρχίζουν με το *ώστε* και ονομάζονται **αποτελεσματικές** ή **συμπερασματικές**. Προσέχουμε να μην μπερδεύουμε τις τελικές προτάσεις που αρχίζουν με το *να* με τις προτάσεις που αρχίζουν με το *να* και είναι αντικείμενο ρημάτων. Για να τις ξεχωρίσουμε, δοκιμάζουμε αν μπορούμε να βάλουμε στη θέση του *να* το *για να*, π.χ.: *Θέλω να βγω έξω <u>να</u> πάρω αέρα => Θέλω να βγω έξω <u>για να</u> πάρω αέρα.*

3. Έχετε φίλους σε ξένες χώρες; Αν δεν έχετε, σκεφτείτε μήπως είναι καιρός να αποκτήσετε! Πολλά σχολεία ξένων χωρών ζητούν επικοινωνία με ελληνικά. Επίσης, το διαδίκτυο προσφέρει πολλές ευκαιρίες επικοινωνίας με παιδιά άλλων χωρών ή με Ελληνόπουλα που ζουν στο εξωτερικό.

Ας φανταστούμε πως θα θέλατε να γράψετε ένα γράμμα σε έναν καινούριο φίλο σας (ή φίλη) από μια ξένη χώρα. Σκεφτείτε τι θα έπρεπε να γράψετε σε ένα τέτοιο γράμμα.

- Πληροφορίες για σας
  (το όνομά σας, τα ενδιαφέροντά σας και ό,τι άλλο θέλετε)
- Για το σχολείο σας
- Για την πόλη σας ή το χωριό σας
- Για την Ελλάδα
- Ό,τι άλλο νομίζετε ότι χρειάζεται ή είναι κατάλληλο

4. Η λέξη **φίλος** προέρχεται από το αρχαίο ρήμα *φιλώ*, που σήμαινε *αγαπώ*. Η οικογένεια της λέξης είναι πολύ μεγάλη.

Βάλτε τις λέξεις στο σωστό κουτί:

φιλάνθρωπος, φιλαράκος, φιλαναγνώστης, φιλία, φιλάργυρος, φιλιώνω, φιλειρηνικός, φιλελεύθερος, φιλήσυχος, φιλεύω, φιλοδοξία, φιλόζωος, φιλάω, φιλόλογος, φιλικός, φιλόσοφος, φίλημα, φιλενάδα, φιλότιμος, φιλί, φιλόξενος

οι φίλοι μας, οι φίλες μας

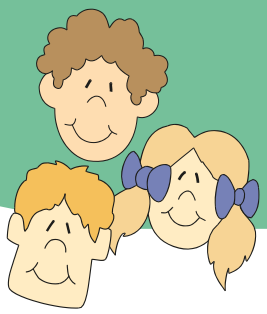

φίλος

φιλ + κατάληξη	φιλ + β΄ συνθετικό

Οι σύνθετες λέξεις, όπως ξέρουμε, συνδυάζουν δύο ή περισσότερες σημασίες, ανάλογα με το πόσες λέξεις τις αποτελούν. Μπορούμε να καταλάβουμε τι σημαίνουν αν τις αναλύσουμε στα συνθετικά τους και βάλουμε και λίγο τη φαντασία μας να δουλέψει. Κάποιες από αυτές χρειάζεται να ανοίξουμε το λεξικό μας για να τις εξηγήσουμε.

Έτσι, η λέξη *φιλαναγνώστης* σημαίνει ο φίλος της ανάγνωσης, δηλαδή αυτός που του αρέσει πολύ να διαβάζει. Η λέξη *φιλύποπτος* σημαίνει ότι κάποιος συνήθως υποψιάζεται τους άλλους, ότι δεν έχει εμπιστοσύνη σε κανέναν. Η λέξη *φιλάσθενος* σημαίνει ότι κάποιος αρρωσταίνει εύκολα.

Αφού σκεφτείτε πώς αναλύονται οι λέξεις στα συνθετικά τους, προσπαθήστε να βρείτε τι σημαίνουν:

φιλότεχνος: αυτός που αγαπάει την τέχνη

_____

φιλότιμος: _____

_____

φιλόδοξος: _____

_____

φιλοδώρημα: _____

_____

φιλόλογος: _____

_____

Μπορείτε να φτιάξετε μια ιστορία με τέτοιες σύνθετες λέξεις:

Ένας φιλότεχνος φιλόλογος ξεκίνησε να πάει να δει μια έκθεση ζωγραφικής. Ο υπάλληλος στην είσοδο ήταν πολύ φιλόξενος και φιλότιμος και _____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

Προσέχουμε την ορθογραφία:

τον φίλο (ο φίλος)

το φύλλο (του δέντρου)

Οι λέξεις αυτές ακούγονται ίδιες, αλλά διαφέρουν στην ορθογραφία και στη σημασία. Λέγονται **ομώνυμα**.

Ιστορίες με φίλους

Η μικρή Τσιγγάνα έφτασε στο σπίτι του Δημήτρη λαχανιασμένη. Κρατούσε κάτι σφιχτά. Είδε τη γιαγιά στην αυλή.

«Είναι εδώ ο Δημήτρης;»

«Δημήτρηηηη, έλα κάτω που σε θέλει η φίλη σου».

Ο Δημήτρης έβγαλε το κεφάλι του από ψηλά. Την είδε που περίμενε.

«Έρχομαι».

«Τι να σε φιλέψουμε;» τη ρώτησε η γιαγιά.

«Τίποτα, ευχαριστώ. Βιάζομαι».

Ο Δημήτρης κατέβηκε γρήγορα γρήγορα τα σκαλοπάτια.

«Πώς και έτσι νωρίς; Θα ερχόμουν να σε πάρω».

«Ήθελα να σου δώσω κάτι. Πάμε λίγο έξω».

Βγήκαν από το σπίτι και κοντοστάθηκαν.

«Λοιπόν; Τι είναι;»

Άνοιξε τα χέρια της και του έδωσε μια φυσαρμόνικα. Το αγόρι έμεινε να κοιτάει την ανοιχτή της παλάμη.

«Είναι για σένα. Τη βρήκα στα πράγματα του παππού» είπε χωρίς να πάρει ανάσα.

Ο Δημήτρης εξακολουθούσε να την κοιτάζει.

«Γιατί δεν την κράτησες εσύ;» τη ρώτησε στο τέλος.

Τα μάτια της μικρής άρχισαν τώρα να βουρκώνουν.

«Αν ήθελα, θα την κράταγα. Όμως θέλω να την πάρεις εσύ».

Άπλωσε το χέρι του και την πήρε. Ήταν πανέμορφη. Ασημένια με σκαλιστά γράμματα επάνω.

«Δεν ξέρω να παίζω, όμως δε θα αργήσω να μάθω. Ευχαριστώ!» Την κοίταξε βαθιά στα σκοτεινά της μάτια. «Πολύ!»

«Χαίρομαι που σ' αρέσει. Τώρα πρέπει να βιαστώ, γιατί η μάνα μου με περιμένει».

«Στάσου λίγο. Έχω κάτι κι εγώ για σένα. Σκεφτόμουν να σ' το δώσω αργότερα, μα αφού ήρθαν έτσι τα πράγματα... Περίμενε».

Έτρεξε γρήγορα πάνω και ξανακατέβηκε στη στιγμή. Της έδωσε μια χρωματιστή πέτρα.

6

«Τη βρήκα μόνος μου. Όταν έψαχνα κάτω στη θάλασσα. Μόλις την είδα, σκέφτηκα να τη χαρίσω σε σένα».

Την πήρε στα χέρια της.

«Δεν έχω ξαναδεί πιο όμορφη πέτρα!»

«Πήγαινε τώρα γιατί θα αργήσεις. Θα περάσω σε καμιά ώρα να πάμε να δούμε το Θωμά».

«Γεια σου, Δημήτρη!»

Γύρισε και άρχισε να τρέχει. Ο Δημήτρης μπήκε μέσα...

Ο ουρανός σαν ν' άρχισε να σκοτεινιάζει. Κι ένας αέρας χτύπαγε μ' επιμονή τα δέντρα. Το αγόρι ετοιμάστηκε να βγει.

Πλησίασε στο ξέφωτο και κοντοστάθηκε. Ο τόπος που ήταν άλλοτε πλημμυρισμένος από ζωή είχε τώρα σωπάσει. Δεν υπήρχε ψυχή. Μονάχα ερημιά.

Έτρεξε με όλη του τη δύναμη, κρατώντας τη φυσαρμόνικα στο χέρι, προς το λιμάνι. Όποιοι τον έβλεπαν απορούσαν. Ένα καράβι σήκωνε την άγκυρα. Την είδε που στεκόταν στα κάγκελα του πλοίου. Τον είδε και σήκωσε το χέρι της. Κάτι φάνηκε να του λέει, όμως εκείνος δεν την άκουγε. Δυνατός αέρας φύσηξε. Τρύπωσε στη φυσαρμόνικα που σφιχτά κρατούσε, κι εκείνη σαν να άφησε έναν ήχο.

Ελένη Κατσαμά, *Σαν τα χελιδόνια*, εκδ. Πατάκη, Αθήνα, 1997

1. Απαντήστε στις παρακάτω ερωτήσεις:

- Τι ήθελε τον Δημήτρη η μικρή Τσιγγάνα;

_____

- Τι της έδωσε ο Δημήτρης;

_____

- Γιατί βιαζόταν η μικρή Τσιγγάνα;

_____

_____

- Ποιοι έμεναν στο ξέφωτο;

_____

_____

Το κείμενο έχει διάλογο ανάμεσα στα δύο παιδιά. Αν θέλαμε να περιγράψουμε αυτά που είπαν σε κάποιον άλλο, τι θα λέγαμε;

Δείτε το παράδειγμα:

ευθύς λόγος

– Πώς και έτσι νωρίς;

– Ήθελα να σου δώσω κάτι.

πλάγιος λόγος

Ο Δημήτρης <u>ρώτησε το κορίτσι πώς και ήρθε τόσο νωρίς και εκείνο του απάντησε ότι ήθελε να του δώσει κάτι</u>.

οι φίλοι μας, οι φίλες μας

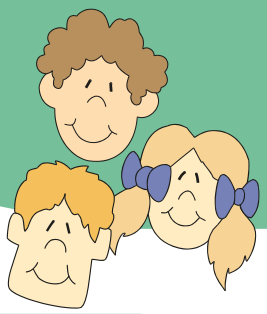

Στον **ευθύ λόγο** τα λόγια των παιδιών είναι ακριβώς όπως τα είπαν, ενώ στον **πλάγιο** τα περιγράφουμε. Για να γίνει αυτό:

- Προσθέτουμε τα ονόματα των προσώπων
- Βάζουμε συνδέσμους για να ενώσουν τις προτάσεις
- Χρησιμοποιούμε ρήματα όπως: *ρώτησε, απάντησε, είπε* ή όποιο άλλο χρειάζεται
- Αλλάζουμε το πρόσωπο των ρημάτων από πρώτο σε τρίτο (ήθελα ⇨ *ήθελε*)

2. Κάντε και εσείς το ίδιο στον παρακάτω διάλογο:

– Μόλις την είδα, σκέφτηκα να τη χαρίσω σε σένα.

– Δεν έχω ξαναδεί πιο όμορφη πέτρα!

– Πήγαινε τώρα γιατί θα αργήσεις.

– Γεια σου, Δημήτρη!

_____

_____

_____

_____

_____

Δείτε την τελευταία παράγραφο του κειμένου:

> Όποιοι τον έβλεπαν απορούσαν. Ένα καράβι σήκωνε την άγκυρα. Την είδε που στεκόταν στα κάγκελα του πλοίου. Τον είδε και σήκωσε το χέρι της. Κάτι φάνηκε να του λέει, όμως εκείνος δεν την άκουγε. Δυνατός αέρας φύσηξε. Τρύπωσε στη φυσαρμόνικα που σφιχτά κρατούσε, κι εκείνη σαν να άφησε έναν ήχο.

Οι υπογραμμισμένες λέξεις είναι **αντωνυμίες**. Αυτές χρησιμοποιούνται στη θέση ενός ονόματος (αντί + όνομα). Έτσι, και στο κείμενό μας βλέπουμε πως, αντί η συγγραφέας να αναφέρει συνεχώς τον Δημήτρη και το κορίτσι, χρησιμοποιεί αντωνυμίες.

Δεν πρέπει να μπερδεύουμε τα **άρθρα** με τους αδύνατους τύπους των προσωπικών αντωνυμιών.

- Τα άρθρα συνοδεύουν ονόματα: ***τον*** *πατέρα,* ***τη*** *φίλη,* ***το*** *μαγαζί.*
- Οι αντωνυμίες συνοδεύουν ρήματα: ***της*** *έγραψα,* ***της*** *πήρατε δώρο;*

3. Μπορείτε να βρείτε πίσω από ποιες λέξεις κρύβεται το κορίτσι και από ποιες ο Δημήτρης;

Δημήτρης	**κορίτσι**
τον (έβλεπαν)	

Ξαναγράψτε το κείμενο βάζοντας στη θέση τους τον Δημήτρη και το κορίτσι. Κάντε όποιες αλλαγές είναι απαραίτητες.

Όποιοι έβλεπαν **τον Δημήτρη** απορούσαν.

_____

_____

_____

_____

_____

_____

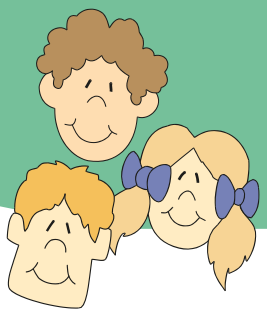

Οι φίλοι τραγουδάνε

Η φιλία μας!
Σαν το πουλί απού πετά και μπάλα δεν το πιάνει,
ετσά 'ναι η φιλία μας κι ο κόσμος δεν τη βάνει!

Το φως του φίλου
Όταν θα έχει ο φίλος σου λόγο κι εμπιστοσύνη,
βαστάς 'να φως και πορπατείς τη νύχτα και δε σβήνει.

Φίλος
Κάνε έναν φίλο Κρητικό και άμα σε συμπαθήσει,
τότε να είσαι σίγουρος πως δε θα σε πουλήσει.

Φίλος γκαρδιακός
Λένε πως η καρδιά χτυπά για να μας δίνει αίμα,
μα γω την έχω να χτυπά για φίλους σαν κι εσένα.

Φτωχός αλλά...
Είμαι φτωχός και το θωρώ, μα έχω καρδιά ατσαλένη,
που σε κιντύνους εκατό για τη φιλιά της μπαίνει.

Κάποιες φορές
Καμιά φορά οι φίλοι σου δεν ξέρουνε τι λένε
και σε πληγώνουνε βαθιά χωρίς να το κατένε.

1. Οι μαντινάδες είναι δίστιχα με δεκαπεντασύλλαβους ομοιοκατάληκτους στίχους που φτιάχνουν αυθόρμητα οι Κρητικοί και σχολιάζουν κάτι που υπάρχει γύρω τους ή περιγράφουν αυτά που αισθάνονται. Περιέχουν πολλές τοπικές λέξεις (ιδιωματικές). Στις παραπάνω μαντινάδες βρείτε τις ιδιωματικές λέξεις και γράψτε στο τετράδιό σας τη σημασία τους.

2. Γνωρίζετε ότι έχουν καταγραφεί χιλιάδες μαντινάδες που έχουν δημιουργηθεί στην Κρήτη τους τελευταίους αιώνες; Κι ακόμη, ότι υπάρχουν άπειρες άλλες που δεν έχουν καταγραφεί, γιατί οι Κρητικοί για κάθε θέμα και σε κάθε στιγμή της ζωής τους συνεχίζουν να φτιάχνουν μαντινάδες; Μπορείτε κι εσείς να φτιάξετε μαντινάδες; Ξεκινήστε συμπληρώνοντας την επόμενη:

Ποτέ σου να μην το χαλάς του φίλου το χατίρι

.....

3. Βρείτε σε ποιο δίστιχο έχουμε **τελικές** προτάσεις και γράψτε τες.

_____

_____

6

Οι φίλοι γιορτάζουν

Ακτύπη...τα γενέθλια

Σήμερα ο Ακτύπης Ακτυπίδης ξύπνησε με πολύ κέφι. Ζήτημα αν είχε κοιμηθεί μία ώρα όλο το βράδυ. Στριφογύριζε ανυπόμονα και, όταν αποκοιμιόταν, έβλεπε όνειρα με...

Ιπτάμενες τρούφες, εκλεράκια,
σου α λα κρεμ και κεφτεδάκια!

Όχι, όχι! Δεν είχε κοιμηθεί νηστικός. Αλλά η μέρα που θα ξημέρωνε ήταν αυτή των γενεθλίων του. Των δέκατων γενεθλίων της ζωής του!

Επιτέλους όμως ξημέρωσε. Ο Ακτύπης πετάχτηκε σαν ελατήριο από το κρεβάτι του και όρμησε στην κουζίνα...

Σε λίγο, όλη η οικογένεια, ο κύριος Ακτυπίδης, η κυρία Ακτυπίδου και ο Βαλάντης, ο μικρός αδερφός του Ακτύπη, έτρωγαν το αφράτο κέικ με ρευστή σοκολάτα – σπεσιαλιτέ της γιαγιάς. Ο Ακτύπης άρχισε ν' ανησυχεί. Γιατί κανείς δεν του λέει «Χρόνια πολλά»; Το ξέχασαν μήπως; Ώσπου να προλάβει να τον πιάσει το παράπονο, εμφανίστηκε η μαμά του μ' ένα πελώριο κουτί, που δε χώραγε καλά καλά από την πόρτα της κουζίνας. Γιούπιιιι! Αυτό ήταν. Δε χωρούσε αμφιβολία. Το ποδήλατο βουνού που είχε ζητήσει!

«Χρόνια πολλά, χρόνια πολλά» ευχήθηκαν όλοι στον Ακτύπη. Γέμισε η κουζίνα αγκαλιές, φιλιά και χαρτιά περιτυλίγματος. Ο Ακτύπης, ξαναμμένος από χαρά, καβάλησε το ποδήλατο και διέσχισε το σαλόνι, ανάμεσα από τους καναπέδες και τις πολυθρόνες. Όταν η μαμά του είδε την πίσω ρόδα του ποδηλάτου να περνάει ξυστά από το κινέζικο βάζο της, έγινε καταπράσινη! Αλλά δεν είπε τίποτα, γιατί σήμερα ήταν η μέρα του Ακτύπη. Όλο το πρωινό πέρασε με τις ετοιμασίες για το πάρτι γενεθλίων. Τυροπιτάκια ψήνονταν στον φούρνο, πιατέλες με κεφτεδάκια και μπόμπες πηγαινοέρχονταν, χαρτοπετσέτες με τον Σκρουτζ και ποτήρια με τη Μίνι απλώθηκαν στο τραπέζι, ο κήπος καθαρίστηκε, όλα ετοιμάστηκαν όπως έπρεπε. Στις έξι ακριβώς κατέφθασαν οι πρώτοι: ο Άκης και η Παυλίνα. Αμέσως μετά η Λία και η Μαρία, ύστερα ο Γιώργος, ο Γρηγόρης, η Μάνια, ο Ευριπίδης, ώσπου μαζεύτηκαν

οι φίλοι μας, οι φίλες μας

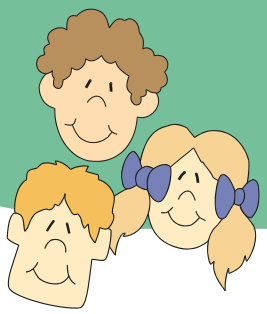

όλοι... Έπαιξαν πολλά παιχνίδια. Σκυταλοδρομίες, «στρατιωτάκια αμίλητα-ακούνητα-αγέλαστα», κρυφτό, νεροπόλεμο, τυφλόμυγα, πειρατές, κλέφτες κι αστυνόμους, μέλισσα, μήλα, μπαλονομαχίες, μακριά γαϊδούρα, κυνήγι θησαυρού κι ένα καινούριο παιχνίδι που σκαρφίστηκαν εκείνη την ώρα και το ονόμασαν «αμπελοφιλοσοφίες».

Ο Ακτύπης είχε μεγάλη τύχη. Η ομάδα του νικούσε συνεχώς. Είχε πια νυχτώσει για τα καλά και οι γονείς είχαν έρθει να πάρουν τα παιδιά τους.

«Ένα μόνο παιχνίδι, μαμά» φώναζε ο Ακτύπης στη μαμά του «μόνο τσουβαλοδρομίες!». Ο ιδρώτας έσταζε από το κούτελό του. Το πουκάμισό του κρεμόταν έξω από το παντελόνι, το γόνατό του είχε γρατσουνιστεί κι έτρεχε λίγο αίμα, αλλά εκείνος χαμπάρι δεν έπαιρνε. «Διαλέγω πρώτος την ομάδα μου!» φώναξε.

«Γρηγόρης, Γιώργος, Μανόλης, εσείς μαζί μου!» Ο Ευριπίδης τον κοίταξε παρακλητικά: «Κι εμένα, Ακτύπη. Πάρε με στην ομάδα σου!».

Ο Ακτύπης είπε: «Στον επόμενο γύρο, Ευριπίδη».

περιοδικό «Ερευνητές», *Η Καθημερινή*, 25/3/01

1. Απαντήστε στις παρακάτω ερωτήσεις:

- Πού έγιναν αυτά που αναφέρονται στο κείμενο;
- Πότε έγιναν;
- Ποια πρόσωπα παίρνουν μέρος;
- Τι κάνουν, τι λένε και τι σκέφτονται τα πρόσωπα που παίρνουν μέρος;

2. Το κείμενό μας έχει τίτλο «Ακτύπη...τα γενέθλια». Γιατί; Ποιος άλλος χιουμοριστικός τίτλος θα ήταν κατάλληλος γι' αυτό το κείμενο;

_____

_____

3. Οι συμμαθητές σας στο σχολείο συχνά σας δίνουν προσκλήσεις για να σας προσκαλέσουν στα γενέθλιά τους. Να φτιάξετε μια πρόσκληση για το πάρτι του Ακτύπη και να του τη δώσετε για να προσκαλέσει τους φίλους του.

οι φίλοι μας, οι φίλες μας

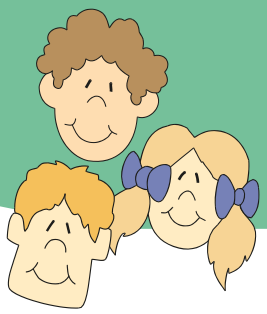

Τι πρέπει να περιέχει οπωσδήποτε το κείμενο της πρόσκλησης;

- Ποιος προσκαλείται
- Την ημέρα που θα γίνει το πάρτι
- Την ώρα
- Τη διεύθυνση
- Το τηλέφωνο
- Ποιος προσκαλεί

Προσέξτε τη διαφορά με προσκλήσεις όπως η παρακάτω:

ΠΡΟΣΚΛΗΣΗ

Ο Δήμος Πατρέων, η ΔΕΠΑΠ και το περιοδικό «Το δόντι» σάς καλούν να παρακολουθήσετε την ημερίδα* που θα διοργανωθεί το Σάββατο 1 Νοεμβρίου 2003 στο ξενοδοχείο «Βυζαντινό». Οι εργασίες θα ξεκινήσουν στις 10.30 π.μ. και θα ολοκληρωθούν στις 3.00 μ.μ.

Η ημερίδα εντάσσεται στη σειρά εκδηλώσεων που διοργανώνονται στην Πάτρα για να γιορταστούν τα εξήντα χρόνια από τον θάνατο του Κωστή Παλαμά. Στην ίδια σειρά εντάσσεται και η έκθεση που φιλοξενείται στη Δημοτική Πινακοθήκη Πατρών μέχρι τις 4 Νοεμβρίου και περιλαμβάνει έκθεση φωτογραφίας και συλλογή σπάνιων εκδόσεων βιβλίων και περιοδικών με μελέτες για τη ζωή και το έργο του Κωστή Παλαμά.

Οι εκδηλώσεις διοργανώνονται με τη συνεργασία του Εθνικού Κέντρου Βιβλίου και την υποστήριξη του Συνδέσμου Φιλολόγων Πατρών.

Ποιος έφτιαξε την πρόσκληση; Για ποιο σκοπό; Σε ποιους απευθύνεται;

*ημερίδα: επιστημονική ή πολιτιστική εκδήλωση που διαρκεί μία ημέρα

Την ημέρα των γενεθλίων του ο Ακτύπης συζητάει με τη μητέρα του και τους φίλους του. Υπογραμμίστε τα λόγια του Ακτύπη. Τι παρατηρείτε;

«Διαλέγω πρώτος την ομάδα μου!» φώναξε. Τα λόγια του Ακτύπη βρίσκονται μέσα σε εισαγωγικά «.....», άρα...

... έχουμε ΕΥΘΥ ΛΟΓΟ.

Ο Ακτύπης φώναξε ότι διαλέγει πρώτος την ομάδα του. Εδώ δεν υπάρχουν εισαγωγικά, άρα...

... έχουμε ΠΛΑΓΙΟ ΛΟΓΟ.

4. Είστε ένας φίλος του Ακτύπη. Γυρίζοντας στο σπίτι μετά το πάρτι, λέτε στη μητέρα σας τι είπαν ο Ακτύπης με τον Ευριπίδη.

Διαβάστε και πάλι τον διάλογο που είχαν μεταξύ τους τα δύο παιδιά.

Ο Ευριπίδης τον κοίταξε παρακλητικά: «Κι εμένα, Ακτύπη. Πάρε με στην ομάδα σου!».

Ο Ακτύπης είπε: «Στον επόμενο γύρο, Ευριπίδη».

Γράψε σε **πλάγιο λόγο** τον διάλογο ανάμεσα στα δύο παιδιά:

Ο Ευριπίδης παρακάλεσε τον Ακτύπη να .....

.....

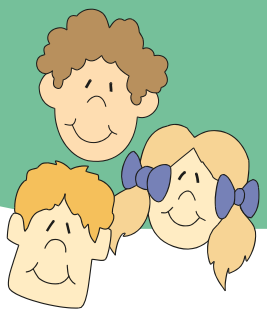

Μαθαίνω περισσότερα για τη φιλία

Δημόπουλος Ντίνος, *Το γειτονόπουλο του καλοκαιριού*, εκδ. Πατάκη, Αθήνα, 1996.

Έντε Μίχαελ, *Ο Τζιμ Κνοπφ και ο μηχανοδηγός Λουκάς*, μετάφρ. Κ. Σίνου, εκδ. Κέδρος, Αθήνα, 1991.

Θάνου-Κουζιώκα Αγγελική, *Το σεργιάνι των χαρταετών στην Ενωμένη Ευρώπη*, εκδ. Καστανιώτη, Αθήνα, 2000.

Καλιότσος Παντελής, *Ένα σακί μαλλιά*, εκδ. Πατάκη, Αθήνα, 2000.

Κοντολέων Μάνος, *Ο Ορέστης και το υπόγειο*, εκδ. Πατάκη, Αθήνα, 2003.

Μακρή Λένα, *Ο ταύρος το 'σκασε*, εκδ. Κέδρος, Αθήνα, 2003.

Μερίκα Λένα, *Οι γιατροί του νέου κόσμου*, εκδ. Κέδρος, Αθήνα, 2003.

Μποσκό Ανρί, *Το παιδί και το ποτάμι*, εκδ. Σύγχρονοι Ορίζοντες, Αθήνα, 2000.

Narayan Rasipuram Krishnaswami, *Ο Σουάμι και οι φίλοι*, μετάφρ. Μ. Κονδύλη, εκδ. Μεταίχμιο, Αθήνα, 2003.

Ούλμαν Φρεντ, *Ξαναβρήκα το φίλο μου*, εκδ. Πατάκη, Αθήνα, 1999.

Παπαντωνίου Ζαχαρίας, *Τα ψηλά βουνά*, εκδ. Εστία, Αθήνα.

Σαραντίτη Ελένη, *Ο κήπος με τα αγάλματα*, εκδ. Καστανιώτη, Αθήνα, 2002.

Σαρή Ζωρζ, *Τα στενά παπούτσια*, εκδ. Πατάκη, Αθήνα, 1991.

Τραγάκης Στρατής, *Σαρακήνικο*, εκδ. Κέδρος, Αθήνα, 1996.

Ανθολόγιο: Μ. Λοΐζου, *Το χαμογελαστό συννεφάκι*, σελ. 253

Ε. Σαραντίτη, *[Οι φίλοι μας οι τσιγγάνοι]*, σελ. 256

Βάσει του ν. 3966/2011 τα διδακτικά βιβλία του Δημοτικού, του Γυμνασίου, του Λυκείου, των ΕΠΑ.Λ. και των ΕΠΑ.Σ. τυπώνονται από το ΙΤΥΕ - ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ και διανέμονται δωρεάν στα Δημόσια Σχολεία. Τα βιβλία μπορεί να διατίθενται προς πώληση, όταν φέρουν στη δεξιά κάτω γωνία του εμπροσθόφυλλου ένδειξη «ΔΙΑΤΙΘΕΤΑΙ ΜΕ ΤΙΜΗ ΠΩΛΗΣΗΣ». Κάθε αντίτυπο που διατίθεται προς πώληση και δεν φέρει την παραπάνω ένδειξη θεωρείται κλεψίτυπο και ο παραβάτης διώκεται σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 7 του νόμου 1129 της 15/21 Μαρτίου 1946 (ΦΕΚ 1946,108, Α').

Απαγορεύεται η αναπαραγωγή οποιουδήποτε τμήματος αυτού του βιβλίου, που καλύπτεται από δικαιώματα (copyright), ή η χρήση του σε οποιαδήποτε μορφή, χωρίς τη γραπτή άδεια του Υπουργείου Παιδείας, Έρευνας και Θρησκευμάτων / ΙΤΥΕ - ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ.

ISBN Set 978-960-06-2574-5
Τ.Α΄ 978-960-06-2575-2
Κωδικός Βιβλίου: 0-10-0110

ΙΤΥΕ "ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ"
ινστιτουτο τεχνολογιας υπολογιστων & εκδοσεων

(01) 000000 0 10 0110 5